

e-ISSN: 2667-6117

Yıl / Year: 2025

Cilt / Volume: 7

Sayı / No: 2

Eserin Türü / Araştırma
Makalesi/ Research Article

DOI:
10.47136/asbuhfd.1707229

KARŞILAŞTIRMALI HUKUK PERSPEKTİFİNDEN TÜRK MEDENİ HUKUKUNDA BOŞANMANIN MALİ SONUÇLARINA İLİŞKİN ÜÇ ELEŞTİRİ

*Three Reservations Regarding the
Financial Consequences of Divorcement in
Turkish Civil Law from a Comparative Law
Perspective*

Cihat Börklüce

Makale Gönderim Tarihi / Received: 27.05.2025

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 22.09.2025

Hakem Değerlendirmesi / Peer Review: Çift kör hakem.
Double peer-reviewed.

Anahtar Kelimeler / Keywords:

Boşanma Hukuku, Boşanmanın Mali Sonuçları, Yoksulluk Nafakası, Kesin Ayrılık İlkesi, Şahsi Yeterlilik İlkesi. / Divorcement Law, Financial Consequences of Divorcement, Need-based Alimony, Clean Break Rule, Self-sufficiency Responsibility.

Atıf / Citation:

Börklüce, Cihat. "Karşılaştırmalı Hukuk Perspektifinden Türk Medeni Hukukunda Boşanmanın Mali Sonuçlarına İlişkin Üç Eleştiri." *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7, no.2 (2025) 120-142

Yazar Bilgileri / Authors Information:

Dr. Öğr. Üyesi., Boğaziçi Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, cihat.borkluce@bogazici.edu.tr., ORCID: 0009-0004-0232-8074.

Teşekkür / Acknowledgments: Bulunmamaktadır.

Finansal Destek / Financial Support: Finansal destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Kurul Onayı / Ethics Committee Approval: Çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Yapay Zeka Araçlarının Kullanımı / Use of Artificial Intelligence: Yapay zeka araçlarından yararlanılmamıştır.

Öz

Boşanma, kişilerin medeni halini etkileyen bir hukuki müessese olmanın ötesinde, tarafların güncel ve gelecekteki psikolojik, sosyal ve ekonomik durumlarını da derinden etkileyen hassas bir süreçtir. Türk Medeni Hukuku'nda boşanmanın mali sonuçları, evlilik süresince oluşan ekonomik dengeyi koruma amacı taşısa da kanuni boşluklar ve uygulamadaki tutarsızlıklar büyük sorunlara yol açmakta ve amacın tam tersine varan neticeler doğurmaktadır. Özellikle düğün sırasında takılan ziynet eşyalarının paylaşımına ilişkin içtihat değişiklikleri, maddi ve manevi tazminatın katı ve katalog şeklinde uygulanması ile süresiz yoksulluk nafakası düzenlemesi, boşanmanın mali sonuçlarına ilişkin en çok tartışılan konuların başında gelmektedir. Bu çalışma, söz konusu üç meseleyi eleştirel bir perspektiften incelemekte ve mevcut uygulamanın yol açtığı sorunlara karşı bazı çözüm önerileri sunmaktadır.

Abstract

Divorce is not only a legal institution affecting the marital status of individuals but also a delicate process that profoundly influences their current and future psychological, social, and economic conditions. While the financial consequences of divorce in Turkish Civil Law aim to maintain the economic balance established during marriage, legal gaps and inconsistencies in practice lead to significant problems, often resulting in outcomes contrary to the intended purpose. In particular, the frequent changes in case law regarding the distribution of jewellery given during the wedding, the rigid and standardized application of material and moral compensation, and the regulation of indefinite alimony are among the most debated issues concerning the financial consequences of divorce. This study critically examines these three issues and proposes potential solutions to address the problems arising from the current system.

Extended Summary

Divorce is not only a legal transaction that changes the marital status of the parties, but also a multidimensional phenomenon that deeply affects the psychological, social and economic lives of individuals. The main purpose of the law is to ensure that the process is managed in an equitable, predictable and balanced manner by minimizing the victimization of the parties in cases where divorce is inevitable. However, the ongoing legal gaps in the Turkish legal system, changes in jurisprudence and inconsistencies in practice, especially in terms of financial consequences, may lead to an unfair aggravation of the economic effects of divorce. This issue of financial consequences of divorce in Turkish Family Law remains controversial even after the revised Turkish Civil Code (TMK). In this work, the financial consequences of divorce are broadly interpreted in a way to include the division of jewelry and three criticisms are made to the current system.

There is no regulation in our law on how to divide the jewelry given at the wedding. The issue is currently regulated by customary law and jurisprudence, and even more narrowly by the case law of the Court of Cassation (Yargıtay). It is understandable that there is no regulation on the subject in the Swiss Laws, but it is not right to leave the issue to the ever-changing case law of the Court of Cassation in countries like Turkey where the tradition of wedding jewelry is present.

There is an urgent need for a fair and just legal regulation on this issue. As this paper suggests, jewelry should be considered a gift for both the groom and bride and subject to the rules of common property.

In the jurisprudence on pecuniary and non-pecuniary damages, which are among the legal financial consequences of divorce, there is a common practice of awarding these two types of compensation twice for the same amount. This makes minimal sense because the reasons, calculations, and results of the two types of damages are vastly different. In this regard, instead of a punitive and catalog application, a concrete case-oriented and equitable practice should be changed.

The third point of criticism is the issue of permanent alimony. In Turkish Law, contrary to the tendency in the predecessor countries such as England, Switzerland and Germany, the possibility of permanent alimony exists as a rule and is applied intensively regardless of the duration of the marriage and even the economic power of the parties. At this point, in accordance with the principle of “clean break” in England, the principle of “Eigenverantwortung” in Germany and the spirit of the Swiss law, the possibility of indefinite alimony should be severely restricted.

The possibility of indefinite alimony should be completely eliminated for marriages of short duration, where the parties have not yet developed any financial dependence on each other, and this possibility should be limited to very long-lasting marriages, where the party in economic poverty can no longer be expected to work. Otherwise, there should be an upper limit for alimony decisions. A progressive system that increases according to the duration of the marriage can also be considered at this point.

The need for a broad update, encompassing all these proposals, is clear. Transforming divorce into a process of rehabilitating divorced individuals and their dependent children and reintegrating them into social and economic life, rather than a revanchist fight for material goods, should be one of the main goals of the legislator in the coming period.

GİRİŞ

Boşanma, yalnızca tarafların medeni hallerini değiştiren hukuki bir işlem olmanın ötesinde, bireylerin psikolojik, sosyal ve ekonomik yaşamlarını derinden etkileyen çok boyutlu bir olgudur. Hukukun temel amacı, boşanmanın kaçınılmaz olduğu durumlarda, tarafların mağduriyetini en aza indirerek sürecin hakkaniyetli, öngörülebilir ve dengeli bir biçimde yönetilmesini sağlamaktır. Ne var ki, özellikle mali sonuçlar açısından Türk hukukunda süregelen yasal boşluklar, içtihat değişiklikleri ve uygulamada görülen tutarsızlıklar, boşanmanın doğurduğu ekonomik etkilerin hakkaniyete aykırı ölçüde ağırlaşmasına yol açabilmektedir. Bu durum, evlilik sürecinde oluşan ekonomik dengenin

korunması bir yana, taraflar açısından uzun vadeli sosyal ve ekonomik mağduriyetlerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir.

Boşanmanın toplumsal etkileri rakamsal veriler ışığında değerlendirildiğinde, sürecin yalnızca bireysel düzeyde değil, geniş bir sosyoekonomik çerçevede ele alınması gerektiği açıkça görülmektedir. TÜİK istatistiklerine göre 2021 yılında 175.000, 2022'de 182.000, 2023'te 173.000 ve 2024'te 187.000 boşanma vakasının gerçekleştiği dikkate alındığında, yılda ortalama 350.000 kişinin evliliğini sonlandırdığı ortaya çıkmaktadır.¹ Velayet altına alınan çocukları da kapsayan daha da genişletilmiş bir perspektiften bakıldığında,² boşanma her yıl toplamı yarım milyonu geçen vatandaşın hayatını kalıcı şekilde etkileyen toplumsal ve hukuki bir olguya dönüşmektedir. Üstelik boşanma süreci, yalnızca evlilik birliğinin sona ermesiyle sınırlı kalmamakta; nafaka yükümlülükleri, velayet uyumsuzlukları ve mal rejiminin tasfiyesi gibi uzun vadeye yayılan sonuçları nedeniyle, taraflar üzerinde uzun yıllar boyunca maddi ve manevi etkisini sürdürmektedir.

Bahsi geçen istatistikler,³ evliliğe dair sayılar açısından tam tersi bir tabloyu ortaya koymaktadır. Oransal olarak bakıldığında, evlilik rakamları ciddi bir düşüş içerisindedir.⁴ Kısaca, son yıllarda Türkiye'de evliliklerin sayısında düşüş, boşanma vakalarında ise artış eğilimi görülmektedir. Bu durum ekonomik, sosyal ve psikolojik birçok sebeple açıklanabilir. Kuşkusuz boşanmanın seneler boyunca devam eden artçı mali etkilerinin evlilik karar aşamasındaki bireylerde oluşturduğu baskı unsuru da düşen evlilik oranının altında yatan sebepler arasında gösterilebilir. Ailenin korunmasının bir Devlet politikası olarak görüldüğü ve Aile Hukuku açısından kanuni reformların gündeme geldiği günümüzde,⁵ boşanmanın mali sonuçlarının hakkaniyetli bir şekilde gözden geçirilmesi ihtiyacı kaçınılmaz olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu noktada, boşanma sürecinin ve sonrasındaki mali sonuçların daha adil ve öngörülebilir bir çerçevede şekillendirilmesi, yalnızca bireylerin evlilik öncesi çekincelerini ve boşanma sonrası mağduriyetlerini önlemekle kalmayacak; aynı zamanda yargı sistemine binen dosya yükünü azaltarak hukukun hızlı ve etkili şekilde tesisine de hizmet edecektir. Nitekim yıllık 200.000'leri bulan boşanma davaları, anlaşmalı boşanmaların dahi en az bir celse sürdüğü⁶ düşünüldüğünde, Aile ve Bölge Adliye Mahkemeleri ile Yargıtay'a önemli ölçüde dosya yükü getirmektedir. Bu bağlamda, mevcut hukuki düzenlemelerin günümüz ihtiyaçları doğrultusunda gözden geçirilmesi ve boşanmanın mali sonuçlarının daha sistemli, hakkaniyetli ve sürdürülebilir bir biçimde düzenlenmesi zorunluluk arz etmektedir.

Bu çalışma, Türk hukukunda boşanma sonrası dayanışma prensibinden yola çıkarak, boşanmanın mali sonuçlarıyla ilgili en çok tartışılan üç temel meseleyi eleştirel bir perspektiften incelemekte ve mevcut sistemin yol açtığı aksaklıkları gidermeye yönelik çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır. Özellikle, düğün sırasında takılan ziynet eşyalarının paylaşımına ilişkin içtihat değişiklikleri, maddi ve manevi tazminatın soyut kıstaslarla ve standart rakamlarla belirlenmesi, süresiz yoksulluk nafakası uygulaması gibi konular, hukuki belirsizliklere ve adaletsizliklere sebebiyet vermektedir. Çalışmada, bu sorunların tarihsel gelişimi ve güncel hukuki uygulamalar bağlamında incelenerek Türk hukuk sisteminin daha işlevsel ve adil bir yapıya kavuşması için bazı öneriler sunulacaktır.

¹ Eserde geçen TÜİK istatistikleri için ayrıntılı olarak bkz. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2024-54194#:~:text=Bin%20n%C3%BCfus%20ba%C5%9F%C4%B1na%20d%C3%BC%C5%9Fen%20evlenme,binde%206%2C65%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti.&text=Bo%C5%9Fanan%20%C3%A7iftlerin%20say%C4%B1s%C4%B1%202023%20y%C4%B1%C4%B1nda,binde%202%2C19%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti>.

² Dipnot 1'de paylaşılan TÜİK istatistiklerine göre 2024 yılında kesinleşen boşanma davaları sonucunda toplam 186 bin 536 çocuk velayete verilmiştir.

³ Tekrardan bkz. d. 1.

⁴ Nüfus başına evlilik sayısı 2000'lerin başında binde 8'in üstü seviyesindeyken, 2024'te binde 6'lar civarına düşmüştür.

⁵ Bu minvalde resmi bir açıklama için bkz. <https://www.aile.gov.tr/haberler/bakanimiz-goktas-ailenin-korunmasi-ve-guclenmesi-vizyon-belgesi-ve-eylem-planini-15-mayista-aciklayacagiz/>.

⁶ Üstelik bahsi geçen anlaşmalı boşanma protokollerinin bir kısmı da çekişmeli boşanma usulüne dönmektedir.

Bu makale, giriş ve sonuç hariç dört bölümden oluşmaktadır. Takip eden ilk bölümde, Türk Medeni Hukuku çerçevesinde boşanmanın mali sonuçları genel hatlarıyla ele alınarak mevcut yasal düzenlemeler ve uygulamalar incelenmektedir. İkinci bölümde ise çalışmanın temelini oluşturan üç eleştiri noktası ayrıntılı bir şekilde analiz edilmekte, bu hususlardaki hukuki sorunlar teorik ve uygulama boyutlarıyla değerlendirilmektedir. Üçüncü bölüm, karşılaştırmalı hukuk perspektifinden hareketle, belirlenen eleştiri noktalarının Almanya, İsviçre ve Anglosakson Hukuk Sistemi'nin bir parçası olan İngiltere hukukunda nasıl düzenlendiğini incelemektedir. Bu bağlamda, anılan ülkelerdeki yasal çerçeve, içtihatlar ve akademik yaklaşımlar karşılaştırmalı bir analiz çerçevesinde değerlendirilerek Türk hukukundaki uygulamalarla karşılaştırılmaktadır. Dördüncü bölümde, önceki kısımlarda ortaya konan tespitler doğrultusunda, Türk hukukuna yönelik kanun koyucu veya uygulama odaklı iyileştirme önerileri sunulmaktadır. Sonuç başlığı altında ise makalenin bulguları özetlenerek, ileri sürülen tezler doğrultusunda sonuçlar sıralanmaktadır.

I. TÜRK HUKUKU'NDA BOŞANMANIN MALİ SONUÇLARI (TMK §§ 174 vd.)

Türk Medeni Kanunu'na (TMK) göre boşanma, taraflar arasındaki evlilik ilişkisini sona erdirmenin yanı sıra, önemli hukuki sonuçlar da doğurur.⁷ Öncelikle, boşanma ile birlikte eşler arasındaki ölüme bağlı tasarruflar, aksine bir tasarruf yoksa hükümsüz hale gelir (§ 181/1), bu da eşlerin birbirleri lehine yaptıkları vasiyetlerin ve miras haklarının sona ermesi anlamına gelir.⁸ Mal rejiminin tasfiyesi (§ 179) kapsamında, boşanmayla birlikte eşler arasındaki mevcut mal rejimi sona erer ve eşlerin malvarlıkları paylaşılır.⁹ Bunun yanı sıra, boşanmada kusursuz veya daha az kusurlu olan taraf, diğer eşten maddi ve manevi tazminat talep edebilir (§ 174).¹⁰ Maddi tazminat, boşanma nedeniyle ekonomik kayba uğrayan eşin zararını gidermeyi amaçlarken, manevi tazminat ise zedelenmiş kişilik haklarının tazmini amacıyla öngörülmüştür. Son olarak, boşanma sonucu yoksulluğa düşecek taraf, daha kusurlu olmamak kaydıyla, diğer eşten süresiz yoksulluk nafakası talep edebilir (§ 175).¹¹

Düğün sırasında takılan ziynet eşyalarına ilişkin paylaşım usulü, kanunda boşanmanın mali sonuçları arasında açıkça düzenlenmiş bir konu değildir.¹² Ziynet eşyalarının kime ait olduğu hususu, haklı olarak boşanmanın doğrudan bir mali sonucu olarak değil, malvarlığına ilişkin bir mülkiyet meselesi olarak ele alınmaktadır. Ancak, uygulamada ziynet eşyaları ile ilgili talepler genellikle boşanma davası sırasında gündeme gelmekte ve ekonomik değeri yüksek olan bu varlıklar üzerindeki ihtilaf, taraflar arasındaki mali anlaşmazlıkların merkezinde yer almaktadır. Bu nedenle, ziynet eşyalarına ilişkin sorunlar kanunen boşanmanın mali sonuçları arasında sayılmasa da pratikte boşanma davalarıyla sıkı sıkıya bağlantılı ve önemli ekonomik sonuçlar doğuran bir uyuşmazlık türü olarak görüldüğü için, bu makalede – geniş kapsamda – boşanmanın *olası* mali sonuçları çerçevesinde ele alınmıştır.

II. ELEŞTİRİ NOKTALARI

A. Ziynet Eşyalarının Taksimi

Ziynet; altın, gümüş gibi kıymetli madenlerden yapılmış olup; insanlar tarafından takılan süs eşyası olarak tanımlanabilir.¹³ Ziynet eşyalarına ve diğer düğün takılarına ilişkin talepler, teknik anlamda

⁷ Ayrıntılı olarak bkz. Turgut Akıntürk ve Derya Ateş, *Türk Medeni Hukuku – Aile Hukuku (İkinci Cilt)*, (Beta Yayınları, 2022), 293; Ahmet Ayar, *Evliliğin Sona Ermesi*, iç. *Aile Hukuku*, editör Şebnem Akipek Öcal ve Hayrunnisa Özdemir (Seçkin Yayınları, 2024), 156ff.

⁸ Akıntürk ve Ateş, *Türk Medeni Hukuku – Aile Hukuku (İkinci Cilt)*, 293-294.

⁹ Akıntürk ve Ateş, *Türk Medeni Hukuku – Aile Hukuku (İkinci Cilt)*, 294-295.

¹⁰ Akıntürk ve Ateş, *Türk Medeni Hukuku – Aile Hukuku (İkinci Cilt)*, 295ff., 299ff.

¹¹ Bkz. Akıntürk ve Ateş, *Türk Medeni Hukuku – Aile Hukuku (İkinci Cilt)*, 310ff.; Özge Uzun Kazmacı, “Nafaka”, iç. *Aile Hukuku*, editör Şebnem Akipek Öcal ve Hayrunnisa Özdemir (Seçkin Yayınları, 2024), 171ff.

¹² Bkz. Mustafa, Dural, Tufan, Ögüz ve Mustafa Alper, Gümüş, *Türk Özel Hukuku Cilt III – Aile Hukuku* (Filiz Kitabevi, 2024), 157ff., 169; Ayar, *Evliliğin Sona Ermesi*, 158ff.

¹³ Ejder, Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, (Yetkin Yayınları, 2011), 1529.

boşanmanın mali sonuçları arasında değerlendirilmemektedir.¹⁴ Zira ziynet alacakları hukuki niteliği itibarıyla boşanma davasının zorunlu bir unsuru olmadığı gibi, bu tür talepler yalnız boşanma davasıyla birlikte değil, evlilik esnasında veya sonrasında da ayrı bir taleple mahkemeye taşınabilmektedir.¹⁵ Ayrıca, ziynet eşyalarına dair talepler, içtihat¹⁶ ve doktrin¹⁷ tarafından, boşanmaya bağlı olarak talep edilebilen maddi tazminat ve mal rejiminin tasfiyesine ilişkin taleplerle doğrudan bağlantılı kabul edilmemektedir.¹⁸ Bu durum, hukuk tekniği açısından ziynet eşyalarının taksimini boşanmanın mali sonuçları arasında saymayı tartışmalı hale getirmektedir.

Bununla birlikte, uygulamada düğün takılarının kime ait olduğu ve kimin üzerinde kalacağı hususu, boşanma sürecinde taraflar arasında sıkça karşılaşılan mali uyuşmazlıklardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Eşler arasında evlilik birliği içinde edinilen ve düğün sırasında takılan ziynet eşyalarının tasarruf hakkı, çoğunlukla boşanma süreci ile birlikte gündeme gelmekte ve tipik anlaşmazlıklara yol açmaktadır. Dolayısıyla, her ne kadar teknik açıdan boşanmanın mali sonuçları arasında doğrudan yer almasa da ziynet eşyalarına ve düğün takılarına ilişkin taleplerin uygulamada boşanma davalarıyla sıkı sıkıya bağlantılı olduğu açıktır. Bu sebeple, bu çalışmada konunun geniş anlamda boşanmanın olası mali sonuçları çerçevesinde ele alınması uygun görülmüştür.

Düğün takılarının taksimi hususu Yargıtay içtihatlarının zaman içinde değişiklik göstermesi ve mahkemelerin farklı yorumlar getirmesi nedeniyle, boşanma sürecinde taraflar arasında tipik bir çekişme türü doğurmaktadır. Türk mahkemeleri, uzun yıllar boyunca bu konuda istikrarlı bir görüş birliği oluşturamamış, Yargıtay kararlarında sık sık değişiklikler yaşanmıştır. Geleneksel olarak kadına özgü ziynet niteliği taşıyan eşyaların¹⁹ kadına, erkeğe özgü ziynet eşyalarının²⁰ erkeğe ait olduğu kabul edilse de²¹ gram altın, Cumhuriyet altını, Ata Lira veya düğünde takılmış nakit para²² gibi unsurların kime ait olacağı konusunda bir belirsizlik, daha doğrusu bir tutarsızlık söz konusudur.

Yargıtay düğün takılarının kime ait olduğu konusundaki yaklaşımını zaman içinde belirgin bir şekilde değiştirmiştir. Önceki yıllarda, örneğin Yargıtay 3. Hukuk Dairesi'nin 2019 tarihli bir kararında,²³ düğünde takılan takıların, kim tarafından takılırsa takılsın kadına ait olduğu ve onun kişisel malı niteliğinde bulunduğu kabul edilmiştir. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi de benzer bir yaklaşım benimseyerek, 2017 tarihli bir kararında,²⁴ takıların kural olarak kadına ait olduğunu; ancak erkeğe verildiği ispat edilirse kadının bu eşyalar üzerindeki hakkının sona erebileceğini belirtmiştir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2021 yılında,²⁵ oy çokluğu ile aldığı kararda düğün takılarının kime takılmış olursa olsun aksi ispatlanmadıkça kadına ait sayılacağını tekrar teyit etmiştir. Benzeri içtihatlar, kadının bekârlık yıllarında kullandığı krediyi ödemek²⁶ veya kadının umreye gitmesi²⁷ için bozdurulmuş altınların dahi onun kişisel malı sayılması ve boşanma sonrasında iade edilmesi gibi uç noktalara kadar uzanmıştır.

¹⁴ Dural, Ögüz ve Gümüş, *Türk Özel Hukuku Cilt III – Aile Hukuku*, 169.

¹⁵ Dural, Ögüz ve Gümüş, *Türk Özel Hukuku Cilt III – Aile Hukuku*, 169.

¹⁶ Örnek olarak bkz. Yar. 2. HD, E. 2022/10203, K. 2023/642, 21.2.2023 (lexpera.com.tr); Yar. 2. HD, E. 2012/2248 K. 2012/21647, 18.9.2012 (lexpera.com.tr).

¹⁷ Örnek olarak bkz. Ayar, *Evliliğin Sona Ermesi*, 156ff.

¹⁸ Dural, Ögüz ve Gümüş, *Türk Özel Hukuku Cilt III – Aile Hukuku*, 169.

¹⁹ Küpe, yüzük, bilezik gibi takılar.

²⁰ Künye, cep saati, yatırım amaçlı düşünülmeyen kol saati gibi takılar.

²¹ Aynı ilke erkek künyesi, cep saati gibi tipik olarak erkeğe özgü takılar açısından da takip edilmektedir.

²² Bkz. Yar. 3. HD, E. 2017/13340, K. 2017/13119, 2.10.2017, (lexpera.com.tr).

²³ Yar. 3. HD, E. 2019/2763, K. 2019/9997, 11.12.2019, (lexpera.com.tr).

²⁴ Yar. 2. HD, E. 2017/1769, K. 2018/13037, 19.11.2018, (lexpera.com.tr).

²⁵ Yar. HGK, E. 2017/1038, K. 2021/458, 13.8.2021, (lexpera.com.tr).

²⁶ Yar. 3. HD, E. 2017/17245, K. 2018/361, 18.1.2018, (lexpera.com.tr).

²⁷ Yar. 3. HD, E. 2014/3689, K. 2014/8800, 3.6.2014, (lexpera.com.tr).

Son olarak, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin 2024 tarihli kararıyla,²⁸ düğün takılarının aidiyeti konusunda yeni bir sistematik oluşturulmuştur. Öncelikle taraflar arasında bir anlaşma olup olmadığına bakılması, ardından örf ve âdet kurallarının uygulanması, bu iki unsur yoksa takıların kime takıldığına göre bir aidiyet belirlenmesi gerektiği kabul edilmiştir. Ayrıca, kadına veya erkeğe özgü takılar konusunda bilirkişi incelemesi yapılabileceği de belirtilmiştir. Böylece, önceki içtihatlardaki mutlak kadın lehine yorum kısmen yumuşatılmış ve daha ayrıntılı bir değerlendirme yöntemi benimsenmiştir.

Türk Aile Hukuku bakımından ziynet eşyaları gibi geleneksel öneme ve sürekliliğe sahip bir konu hakkında kanuni boşluk bulunması, en temel sorun olarak öne çıkmaktadır. Geleneksel Türk düğünleri tipik olarak takı töreni barındırmakta, bunun yanında, düğün seremonisiyle de sınırlı kalmayan, aile bireylerinin düğün, ev eşyası veya balayı masraflarına destek amaçlı hediyelerini de kapsayan yaygın bir takı geleneği bulunmaktadır. Dolayısıyla takı meselesi, en baştan net bir kanuni düzenlemeyle hüküm altına alınabilirdi. Bu haliyle mesele yerleşik örf ve âdete ve TMK § 1/2 hükmü gereği hâkimin takdir yetkisine,²⁹ daha da dar manada Yargıtay içtihatlarına kalmış durumdadır.³⁰

B. Maddi ve Manevi Tazminat Hesaplama Usulü (TMK § 174)

Türk Hukuku'nda boşanma sürecinde kusur esası üzerine kurulu bir tazminat sistemi mevcuttur. Konuyla ilgili 174. madde su şekilde düzenlenmiştir:

“Mevcut veya beklenen menfaatleri boşanma yüzünden zedelenen kusursuz veya daha az kusurlu taraf, kusurlu taraftan uygun bir maddî tazminat isteyebilir.

Boşanmaya sebep olan olaylar yüzünden kişilik hakkı saldırıya uğrayan taraf, kusurlu olan diğer taraftan manevî tazminat olarak uygun miktarda bir para ödenmesini isteyebilir.”

İlgili kanun maddesinin lafzı ve somut olay uygulamaları incelendiğinde, boşanma kararı kurulurken, mahkeme bir tarafın diğerine oranla en az %51 oranında kusurlu olduğunu tespit ederek, kusurlu taraf aleyhine maddi ve manevi tazminata hükmettiği görülecektir. Ancak kusur odaklı bu uygulamadan dolayı bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bunlardan en belirginini tazminatların şeklinin somut olayın özellikleri dikkate alınarak belirlenmesinden ziyade, katalog şeklinde gerçekleşmesidir. Mahkemeler genellikle her yıl güncelledikleri belli bir çizelge üzerinden maddi ve manevi tazminata³¹ ve genelde maddi ve manevi tazminat açısından aynı değere hükmetmektedir.³²

Maddi ve manevi tazminat, boşanmaya bağlı diğer mali sonuçları tüketen bir talep türü olarak değil, aksine nafakaya ek olarak hükmedilen bağımsız bir mali yükümlülük olarak karşımıza çıkmaktadır.³³ Türk hukuk sisteminde, boşanmaya sebep olan olaylar bakımından daha ağır kusurlu bulunan eş, ödeme gücü de yüksek olan tarafsa yalnızca nafaka yükümlüsü olmakla kalmayıp, aynı zamanda hem maddi hem de manevi tazminat ödemekle de sorumlu tutulmaktadır. Bu yaklaşım, boşanmanın mali sonuçlarını

²⁸ Yar. 2. HD, E. 2023/5704, K. 2024/2402, 1.7.2024, (lexpera.com.tr).

²⁹ Hâkimin takdir yetkisiyle ilgili ayrıntılı olarak bkz. Mustafa Dural ve Suat Sarı, *Türk Özel Hukuku Cilt I – Temel Kavramlar ve Medeni Hukukun Başlangıç Hükümleri*, (Filiz Kitabevi, 2021), 14ff.

³⁰ Ziynet eşyaları bakımından yerleşik içtihadı eleştirel bir çalışma için bkz. Emrah Kulaklı, “Ziynet Eşyasına İlişkin Sorunların Yargıtay Kararları Işığında Değerlendirilmesi,” *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 25, no.1 (2019): 262-276.

³¹ 250.000 TL maddi, 250.000 TL manevi tazminat gibi.

³² Birkaç örnek için bkz. Yar. 2. HD. E. 2022/10203, K. 2023/642, 21.2.2023 (lexpera.com.tr), (40.000 TL maddi, 40.000 TL manevi tazminat); Yar. 2. HD. E. 2023/10086 K. 2024/6602, 30.9.2024 (lexpera.com.tr), (40.000 TL maddi, 40.000 TL manevi tazminat); Yar. 2. HD. E. 2023/4772 K. 2024/3971, 29.5.2024 (lexpera.com.tr), (200.000 TL maddi, 200.000 TL manevi tazminat); İstanbul 5. Aile Mahkemesi E. 2019/37 K. 2021/742, 22.06.2021 (75.000 TL maddi, 75.000 TL manevi tazminat); İstanbul 8. Aile Mahkemesi E. 2012/796 K. 2014/307, 28.04.2014 (15.000 TL maddi, 15.000 TL manevi tazminat).

³³ Ancak yükümlü eş aynı zamanda maddi ve/veya manevi tazminat yükümlülüğü altına da girmişse, bu mahkemece göz önünde bulundurulur. Bkz. S. Sulhi Tekinay, *Türk Aile Hukuku*, (Filiz Yayınevi, 1990), 265.

ağırlaştırılan ve boşanma hukukuna ilişkin genel ilkelerle zaman zaman çelişebilen³⁴ bir uygulamaya sebebiyet vermektedir.

Oysa birçok yabancı hukuk düzeninde bu tür bir mali külfet birikmesi söz konusu değildir. Özellikle nafakanın tek seferde toplu olarak ödenmesi durumunda, bu ödeme maddi tazminatın yerine geçmekte ve boşanmanın ekonomik sonuçlarını tek bir kalemden düzenlemektedir.³⁵ İngiliz hukukunda olduğu gibi, boşanmanın mali sonuçları açısından *clean break* ilkesi benimsenen sistemlerde, tarafların birbirine sürekli ekonomik bağımlılık içinde olmasının önüne geçilmeye çalışılmakta ve mali yükümlülükler mümkün olduğunca sınırlandırılmaktadır.³⁶

Öte yandan, manevi tazminat talebi imkânı da ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Türk hukukunda oldukça yaygın bir uygulama alanı bulan manevi tazminat, birçok hukuk sisteminde daha istisnai durumlarla sınırlı tutulmakta, hatta bazı ülkelerde hiç uygulanmamaktadır. Örneğin, Türk Medeni Kanunu'nun temel alındığı İsviçre hukukunda boşanma nedeniyle manevi tazminata hükmedilmesine ilişkin artık herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır³⁷ ve bu tür talepler boşanma hukuku kapsamında değil, oldukça istisnai olarak genel hükümler kapsamında değerlendirilmektedir.³⁸

C. (Süresiz) Yoksulluk Nafakası (TMK § 175)

2001 yılı öncesinde yürürlükte olan 743 sayılı eski Türk Kanunu Medenisi'nin ilk halinde, 144. madde gereğince yoksulluk nafakası en fazla bir yıl süreyle hükmedilebiliyordu. Madde metni şu şekildeydi:

“Kabahatsiz olan karı yahut koca, boşanma neticesi olarak büyük bir yoksulluğa düşerse, diğeri boşanmaya sebebiyet vermemiş olsa dahi kudreti ile mütenasip bir surette bir sene müddetle nafaka itasına mahkûm edilebilir.”

Ancak, o dönemde bu süre sınırı, özellikle İsviçre Medeni Kanunu'nda benzer bir kısıtlama bulunmadığı ve kısa süreli nafakanın boşanmış eşler açısından mağduriyet oluşturduğu gerekçesiyle eleştirilere maruz kalıyordu.³⁹ Bu eleştiriler sonucunda, 1988 yılında yürürlüğe giren 3444 sayılı Kanun ile maddeye "süresiz" ibaresi eklenmiş ve bir yıllık üst sınır kaldırılmıştır.⁴⁰ Daha sonra, 2002 yılında yürürlüğe giren 4721 sayılı TMK'nın 175. maddesi de bu değişikliği aynen koruyarak süresiz yoksulluk nafakası uygulamasını sürdürmüştür. Dolayısıyla, Türk kanun koyucu, süresiz nafaka imkânını açık bir şekilde yasa ile güvence altına almış ve yoksulluk nafakasını, evlilik içindeki karşılıklı bakım ve geçindirme yükümlülüğünün bir nevi devamı olarak öngörmüştür.⁴¹

175. madde, boşanma sonrası yoksulluk nafakasına ilişkin düzenlemeleri içermektedir. Buna göre, boşanma sebebiyle yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak kaydıyla, diğer taraftan süresiz olarak nafaka talep edebilir.⁴² Bu çerçevede, yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için nafaka talep eden eşin boşanma sebebiyle yoksulluğa düşmesi, diğer eşin mali gücünün yeterli olması ve talep eden

³⁴ En başta Anayasa'nın 10. maddesine dayanan Eşler Arasında Eşitlik İlkesi olmak üzere. Benzer görüşler için bkz. Kulaklı, “Ziynet Eşyasına İlişkin Sorunların Yargıtay Kararları Işığında Değerlendirilmesi,” 267-268; Seda Baş ve Nisa Özcan, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorununun Anayasal ve Medeni Hukuk Boyutuyla Tartışılması ve Bir Öneri Olarak Boşanma Tazminatı,” *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4 no.1 (2022): 328-383, 358ff.

³⁵ Bkz. Alt Başlık 4-III-c (*lump sum* şeklinde ödeme).

³⁶ Dural, Ögüz ve Gümüş, *Türk Özel Hukuku Cilt III – Aile Hukuku*, 164.

³⁷ Bahsi gecen ZGB § 151, 2000 yılındaki geniş reformla çeşitli maddelerle birlikte yürürlükten kaldırılmıştır.

³⁸ İsviçre Medeni Kanunu (ZGB) tam metni için: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/24/233_245_233/de.

³⁹ Akıntürk ve Ateş, *Türk Medeni Hukuku – Aile Hukuku (İkinci Cilt)*, 305.

⁴⁰ Hüseyin Bulut, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorununa İlişkin Değerlendirmeler ve Çözüm Önerileri,” *Adalet Dergisi*, no.72 (2024): 596.

⁴¹ Akıntürk ve Ateş, *Türk Medeni Hukuku – Aile Hukuku (İkinci Cilt)*, 302.

⁴² Yoksulluk kavramıyla ilgili ayrıntılı olarak bkz. Remzi Demir, “Yoksulluk Nafakasının Sona Erme Sebepleri ve Yoksulluk Nafakasının Süresizliğine Dair Tartışmalar,” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, no.147 (2020): 224ff.

eşin boşanmada diğer eşten daha ağır kusurlu olmaması gerekmektedir.⁴³ Ayrıca kanun, nafaka kararında nafaka yükümlüsü olacak eşin kusurunu dahi aramamaktadır.⁴⁴

Süresiz nafaka imkânı doğrudan kanunun lafzına işlenerek süresiz yoksulluk nafakasının istisnai değil kural niteliğini haiz olduğu ortaya konulmuştur.⁴⁵ Ayrıca, Türk hukukunda yoksulluk kavramı da geniş yorumlanmakta ve nafaka yükümlülüğü, nafaka talep eden eşin evlilik sonrası yaşamını idame ettirebilmesi için gerekli bir destek mekanizması olarak değerlendirilmektedir.⁴⁶ Uygulamada, mahkemeler genellikle nafaka yükümlüsünün ödeme gücünü ve talep eden eşin ekonomik durumunu göz önünde bulundurarak karar vermekte, ancak yoksulluk ve karşı tarafın ödeme gücü devam ettiği sürece nafakanın süresiz olarak verilmesi yaygın bir yaklaşım olarak benimsenmektedir.⁴⁷ Bununla birlikte, süresiz nafaka düzenlemesi, toplumsal ve hukuki açıdan çeşitli eleştirilere konu olmakta; nafaka yükümlüsü eş için ağır bir mali külfet oluşturduğu ve özellikle uzun vadede adaletsiz sonuçlar doğurabileceği ileri sürülmektedir.⁴⁸

III. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA BOŞANMANIN MALİ SONUÇLARINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Avrupa'ya hâkim olan hukuk düzenleri incelendiğinde, takı konusuna ilişkin doğrudan yasal düzenlemelerin bulunmadığı görülmektedir. Bu çalışmada boşanma hukukundaki güncel gelişmeler bakımından referans kabul edilen İngiltere, Almanya ve İsviçre gibi ülkelerde, takı ve ziynet eşyalarının aidiyeti konusunda belirleyici bir hüküm mevzuatlarda yer almamakta; bu mesele, genel medeni hukuk ilkeleri, örf ve âdet kuralları ya da mahkeme içtihatları çerçevesinde çözülmektedir.

İstisnai olarak takıların kime ait olacağını açıkça belirleyen ülkeler de mevcuttur. Özellikle Hindistan, bu konuda ayrıntılı düzenlemeler getiren ülkelerin başında gelmektedir. Hindistan Medeni Hukuku, *Stridhan*⁴⁹ kavramı aracılığıyla,⁵⁰ evlilik sürecinde kadına takılan takı ve diğer ziynet eşyalarının kadına ait olduğunu kabul etmektedir.⁵¹ *Stridhan*, kadının kişisel malı olarak değerlendirilmekte ve boşanma halinde dahi eşler arasında paylaşım tabi tutulmamaktadır.⁵² Hindistan

⁴³ Akıntürk ve Ateş, *Türk Medeni Hukuku – Aile Hukuku (İkinci Cilt)*, 302ff.

⁴⁴ TMK § 175 son cümlesi şu şekildedir: “(...) Nafaka yükümlüsünün kusuru aranmaz”. Ayrıca bkz. Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1100.

⁴⁵ Dural, Ögüz ve Gümüş, *Türk Özel Hukuku Cilt III – Aile Hukuku*, 164; Demir, “Yoksulluk Nafakasının Sona Erme Sebepleri ve Yoksulluk Nafakasının Süresizliğine Dair Tartışmalar,” 239ff.

⁴⁶ Yargıtay, bireyin maddi varlığını sürdürebilmesi ve geliştirebilmesi için gerekli olan yemek, giyim, barınma, sağlık, ulaşım, kültür ve eğitim gibi temel harcamaları karşılayacak düzeyde geliri bulunmayan kişilerin yoksul olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu yönde bkz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E: 1998/2–656, K: 1998/688 ve 7.10.1998 tarihli kararı. Ayrıca bkz. Baş ve Özcan, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorununun Anayasal ve Medeni Hukuk Boyutuyla Tartışılması ve Bir Öneri Olarak Boşanma Tazminatı,” 338.

⁴⁷ Konuyla ilgili bir Anayasa Mahkemesi Kararı için bkz. AYM E: 2011/136, K: 2012/72, Tarih: 17.5.2012. Ayrıca bkz. Kürşad Yağcı, “Yoksulluk Nafakasında ‘Süresizlik’ Sorunu,” *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 76, no.1, (2018): 331ff.

⁴⁸ Dural, Ögüz ve Gümüş, *Türk Özel Hukuku Cilt III – Aile Hukuku*, 165; Baş ve Özcan, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorununun Anayasal ve Medeni Hukuk Boyutuyla Tartışılması ve Bir Öneri Olarak Boşanma Tazminatı,” 351ff.; Bulut, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorununa İlişkin Değerlendirmeler ve Çözüm Önerileri,” 613ff.

⁴⁹ *Stri* kadın, *Dhan* ise mülk, eşya demektir.

⁵⁰ Hindistan'da *Stridhan* kavramı, kadının evlilik öncesi, sırası veya sonrasında aldığı mücevher, nakit, mülk ve diğer değerli varlıkları ifade eder.

⁵¹ 1956 tarihli Hindu Miras Yasası'nın (Hindu Succession Act) 14. maddesi, kadının bu tür mülkler üzerindeki mutlak mülkiyet hakkını tanıır ve bu mülklerin onun kişisel malı olduğunu, dolayısıyla miras da bırakılabileceğini belirtir.

⁵² Bkz. <https://lawnotes.co/stridhan/>.

Yüksek Mahkemesi de 1985 tarihli bir kararında *Stridhan*’ın yalnızca kadına ait olduğunu ve kocasının veya ailesinin bunun üzerinde hak iddia edemeyeceğini belirtmiştir.⁵³

Belirtmek gerekir ki, İsviçre, Almanya ve İngiltere gibi ülkelerde düğün takılarıyla ilgili özel bir yasal düzenleme bulunmamasının temel sebebi, bu ülkelerde geleneksel bir takı töreninin yaygın olmaması ve dolayısıyla evlilik veya boşanma süreçlerinde böyle bir uyuşmazlık türünün ortaya çıkmamasıdır. Örneğin, Almanya’da özellikle Türk ve Arap kökenli çiftlerin evliliklerine ilişkin takı anlaşmazlıkları zaman zaman yargıya taşınsa da bu sınırlı kapsamda kalan uyuşmazlıkların çözümü içtihatlarla bırakılmıştır ve esas itibariye Yargıtay’ın içtihatları takip edilmektedir. Saarland İstinaf Mahkemesinin 2019 tarihli bir kararının gerekçesi mealen şu şekildedir:⁵⁴

“Türk töresine göre ‘gelin hediyesi’ (Türkçe: ‘takı’), Türk yüksek mahkemelerinin içtihatları dikkate alınarak, evliliğin bozulması durumunda kadının korunmasına hizmet eder.”

Alman hukuku açısından mantıklı görünen bu yaklaşımın Türk hukuku açısından da meşru görülmesiye doğru değildir. Zira düğün takıları Türk aile yapısında köklü bir gelenek olup, hemen her evlilikte gündeme gelen bir husustur. Bu nedenle, takıların aidiyeti konusunda yargı kararlarıyla şekillenen ve örf-adet kurallarına dayanan mevcut sistem yerine, açık ve öngörülebilir bir yasal düzenleme getirilmesi gerekmektedir.⁵⁵

Yoksulluk nafakasının dünyadaki uygulamasına bakıldığında, birçok ülkede nafaka belirli bir süre ile sınırlandırılmış olup, genellikle evlilik süresi kadar ya da belirli bir üst sınır⁵⁶ dâhilinde hükmedilmektedir. Birçok modern ülke, nafaka ödemelerini belirli sürelerle sınırlandırmakta veya süresiz nafakayı ağır ve oldukça istisnai koşullara bağlamaktadır. Örneğin, Almanya’da nafaka süresi, tarafların işi, sağlık durumu, yaşı ve eğitim düzeyine göre belirlenir ve nafaka alan eşin ivedilikle meslek ve mali bağımsızlık kazanması beklenir (Eigenverantwortung/Şahsi Sorumluluk İlkesi). İngiltere’de eşlerin boşanma sonrası birbirlerine karşı mali yükümlülüklerini bir an önce sona erdirmeyi amaçlayan clean break (Kesin/Temiz Ayrılık) ilkesi hâkimdir. Amerika Birleşik Devletleri de aynı ilkeyi takip etmektedir.⁵⁷

Fransa’da süresiz nafaka⁵⁸ uygulaması sayılan diğer ülkelere göre daha yaygındır; boşanma sonrası yoksulluğa düşecek eş, ömür boyu nafaka talep edebilir. Ancak, bu yaşlılık, düşkünlük gibi hallerle sınırlı ve son derece kısıtlı bir imkân olarak sunulmuş, kural olarak sermaye şeklinde ödeme öngörülmüştür.⁵⁹ Genel olarak süresiz nafaka uygulaması, Türkiye ve bu kısıtlı ihtimalde Fransa⁶⁰ dışında düzenli olarak uygulanan bir sistem değildir. Özellikle 2000li yılların başından itibaren süresiz nafaka uygulaması, nerdeyse tamamen terk edilmiş durumdadır.

⁵³ Bkz. Pratibha Rani v. Suraj Kumar & Anr., 1985 AIR 628, 1985 SCR (3) 191, Hindistan Yüksek Mahkemesi tarafından 12 Mart 1985 tarihinde karara bağlanmıştır. Bu karar, *Stridhan* kavramının kadının mülkiyet hakkı olduğunu ve kocanın bu mülkiyeti kötüye kullanmasının cezai sorumluluk doğurabileceğini vurgulamıştır.

⁵⁴ Saarländisches OLG, Tarih: 28.02.2019 - 4 U 114/17. Orijinal gerekçe metniye şu şekildedir: “Die nach türkischem Ritus sog. "Brautgabe" (türkisch: "takı") dient unter Berücksichtigung der Rechtsprechung der türkischen Obergerichte zur Absicherung der Ehefrau für den Fall des Scheiterns der Ehe”.

⁵⁵ Karşılaştırma için bkz. Alt Başlık 5.

⁵⁶ Örneğin 1 ila 3 veya 5 yıl gibi.

⁵⁷ Gerald Paul McAlinn, Dan Rosen ve Jon P. Stern, *An Introduction to American Law* (Carolina Academic Press, 2005), 360.

⁵⁸ Rente viagère.

⁵⁹ Bu konudaki kanuni düzenleme için bkz. Code Civil m. 276. Kanun metni mealen şu şekildedir: “İstisnai olarak, hâkim, alacaklının yaşı veya sağlık durumu kendi ihtiyaçlarını karşılamasına elverişli değilse, özel gerekçeli bir kararla denkleştirici tazminatın ömür boyu irat (yaşam boyu maaş) şeklinde ödenmesine karar verebilir. Bu durumda, hâkim 271. maddede öngörülen değerlendirme unsurlarını dikkate alır.

(2) Rente (ömür boyu maaş) miktarı, gerekli görülen hâllerde, 274. maddede öngörülen şekiller çerçevesinde bir kısmının sermaye (toplu ödeme) olarak ödenmesi suretiyle azaltılabilir.”.

⁶⁰ Ayrıca bkz. Yağcı, “Yoksulluk Nafakasında “Süresizlik” Sorunu,” 331.

Bu çerçevede, bu eserde boşanmanın mali sonuçları bakımından referans kabul edilen Almanya, İsviçre ve İngiltere gibi ülkelerden örnekler verilerek, söz konusu hukuk düzenlerinde boşanmanın mali sonuçlarının ne şekilde ele alındığının açıklanması önem arz etmektedir.

A. Alman Aile Hukuku (§§ 1570-1586b vd. BGB)

1) Eigenverantwortung (Şahsi Sorumluluk) İlkesi (§ 1569 BGB)

Alman Medeni Kanunu'nda (BGB)⁶¹ 1569. paragraf, boşanma sonrası nafaka düzenlemelerinin temelini oluşturan *Eigenverantwortung* (şahsi sorumluluk) ilkesini açıkça ortaya koymaktadır.⁶² BGB bu haliyle, evlilik sonrası dayanışma sınırlamasının kanunlaşması bakımından Türk ve İsviçre hukuklarından açıkça ayrılmaktadır.⁶³ Bu ilkeye göre, boşanma sonrasında her birey kendi geçimini sağlamakla yükümlüdür. Boşanmış eşlerden her biri, boşanmadan sonra kendi ekonomik bağımsızlığını kazanma ve başkasına bağımlı olmaktan kaçınma yükümlülüğü altındadır. BGB § 1569 mealen şu şekilde düzenlenmiştir:⁶⁴

"Boşanmanın gerçekleşmesiyle birlikte, her eş kendi geçimini sağlamakla yükümlüdür. Bir eş, ancak bu kendi geçimini sağlama yükümlülüğünü yerine getiremiyorsa diğerinden nafaka talep edebilir."

Bu hüküm, Alman hukukunun boşanma sonrası ekonomik dengeyi nasıl kurduğunu anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir. Şahsi yeterlilik ilkesi, özellikle nafakanın süresiz bir hak olmaktan çok, istisnai hallerde başvurulması gereken bir çözüm olması gerekliliğini beraberinde getirir. Boşanan eşlerin kural olarak mümkün olan en kısa sürede ekonomik olarak bağımsız hale gelmeleri beklenir. Ancak, aşağıda da açıklanacak belirli şartlar altında, nafaka talebi mümkündür.

2) Maddi – Manevi Tazminat

Almanya'da boşanma sürecinde maddi ve manevi tazminat talepleri oldukça sınırlıdır. Boşanma davası açılırken tazminat talep etmek yaygın bir uygulama değildir.⁶⁵ Ancak, bazı özel durumlarda ek talepler olabilir. Eşlerden biri boşanma sonrası ciddi ekonomik kayıp yaşayacaksa, mahkeme nafaka dışında ek bir tazminat öngörebilir. Ancak, bu sistem Türk hukukundaki maddi tazminat gibi otomatik veya katalog şekilde uygulanmaz.

Almanya'da özellikle manevi tazminat⁶⁶ çok nadiren gündeme gelir. Ancak, ağır ihanet, evlilik içinde ciddi psikolojik ve fiziksel şiddet gibi vakalar varsa, mağdur eş, genel hükümler kapsamında manevi tazminat talep edebilir. Bu tazminat, normal boşanma süreçlerinde değil, daha ziyade ceza hukuku ile ilişkili boşanmalarda ortaya çıkar.

3) Yoksulluk Nafakası Hesabı (3/7 Kuralı)

Almanya'da süreli veya süresiz nafaka genel kural değildir.⁶⁷ Nafaka verilen hallerde de hükmedilen nafaka, çoğunlukla belirli bir süreyle sınırlanır ve ekonomik olarak bağımsızlığını kazanması beklenen eşten çalışması istenir. Sadece uzun evlilikler veya çalışamayacak durumda olan

⁶¹ BGB tam metni için: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>.

⁶² Florian Jacoby ve Michael von Hinden, *Studienkommentar BGB*, (C.H. Beck, 2015), 735ff.; Grüneberg/von Pückler, §1569, 1976ff.

⁶³ Gediz Kocabaş, "Evlilik Sonrası Dayanışma İlkesi ve Bu İlkenin Sınırı Olarak Clean Break İlkesi Doğrultusunda Yoksulluk Nafakasını Belirleyici Ölçütler," *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19 no.1 (2013): 36ff.; Baş ve Özcan, "Yoksulluk Nafakasında Süre Sorununun Anayasal ve Medeni Hukuk Boyutuyla Tartışılması ve Bir Öneri Olarak Boşanma Tazminatı," 343ff.

⁶⁴ Maddenin orijinal lafzı şu şekildedir: "Nach der Scheidung obliegt es jedem Ehegatten, selbst für seinen Unterhalt zu sorgen. Ist er dazu außerstande, hat er gegen den anderen Ehegatten einen Anspruch auf Unterhalt nur nach den folgenden Vorschriften".

⁶⁵ Grüneberg/von Pückler, §1569, 1977.

⁶⁶ Schmerzensgeld.

⁶⁷ BGB 1569 Grundsatz der Eigenverantwortung.

kişiler için istisnai olarak nafaka öngörülmektedir. Alman hukukunda nafaka talep eden eşin, makul bir süre içinde iş bulması beklenir. Genellikle mahkemeler, boşanmadan sonra en fazla 3 yıl içinde nafaka alan eşin ekonomik bağımsızlığını kazanmasını öngörür.⁶⁸ Çocuk bakım yükümlülüğü veya sağlık gibi istisnai durumlar dışında, nafaka alan eşin çalışmaması halinde bile nafakanın kesilmesi mümkündür.

Nafakanın bağlanabilmesi için dört temel koşulun birlikte sağlanması gerekmektedir. İlk olarak, nafaka talep eden eşin özel bir nafaka ihtiyacının bulunması gerekir. Bu durum, belirli kategoriler altında sınıflandırılmış olup çocuk bakımı (§ 1570), yaşlılık (§ 1571), hastalık (§ 1572), çalışma engeli (§ 1573), mesleki eğitim veya üniversite gibi kişiyi belli bir vade sonunda çalışma hayatına kazandıracak eğitim süreçlerinin varlığı (§ 1575) ve hakkaniyet gereği ortaya çıkan diğer haller (§ 1576) gibi sebeplerle sınırlandırılmıştır. İkinci olarak, nafaka alacaklısının yoksulluk içinde bulunması şarttır.⁶⁹ Üçüncü olarak, nafaka borçlusunun ödeme gücüne sahip olması gerekmektedir.⁷⁰ Son olarak, nafaka talep eden eşin 1579. maddede sayılmış olan negatif şartlardan herhangi birini taşıması gerekir.

Bu negatif şartlar toplam sekiz farklı durumda düzenlenmiş olup, bunlar arasında kısa süreli evlilik (§ 1579 No. 1 BGB), nafaka ihtiyacını doğuran yoksulluğa bilerek düşme (§ 1579 No. 4 BGB), evlilik sırasında katılım yükümlülüğünden hukuka aykırı şekilde kaçınma (§ 1579 No. 6 BGB) gibi haller yer almaktadır. Özellikle, çalıştığı işten karşı tarafa zarar vermek amacıyla ayrılan eşlerin nafaka talebi reddedilmektedir. Bu düzenlemeler çerçevesinde, ancak belirtilen dört koşulun tamamının sağlanması halinde ve yalnızca istisnai durumlarda nafaka bağlanabilmektedir. Böylece, Alman hukukunda nafaka kurumu, bireylerin mali bağımsızlığını esas alan bir sistem içinde, istisnai ve geçici bir sosyal koruma mekanizması olarak şekillendirilmiştir.

Ayrıca Alman hukukunda nafaka miktarı, genellikle belirli bir matematiksel hesaplama dayandır ve yükümlü eşin net gelirinin belirli bir yüzdesi⁷¹ üzerinden hesaplanır.⁷²

Örneğin, Eş A 5.500 Euro, Eş B 2.000 Euro aylık net gelire sahipse;

Gelir Farkı: 3.500 Euro

3/7 Kuralına Göre Ödenecek Nafaka: 1.500 Euro.

Bu durumda Eş A'nın aylık net geliri nafaka süresince 4.000 Euro'ya düşerken, Eş B'nin geliri aylık net 3.500 Euro'ya çıkmış olmaktadır.

Almanya'da süresiz nafaka uygulaması 2008 sonrası dönemde terk edilmiştir; tüm boşanma tiplerinde nafaka yükümlülüğü belli bir süre sonra kesilir. Eşlerin çalışabilir olması ve mali bağımsızlığını kazanması beklenir; mahkemeler, nafaka alan eşin belirli bir sürede iş bulmasını şart da koşabilir.⁷³ Bu hesaplama yöntemi, Almanya'da daha öngörülebilir ve objektif bir nafaka sistemi oluştururken, Türkiye'deki geniş takdir yetkisi belirsizliklere ve uzun süreli ekonomik yükümlülüklerle yol açabilmektedir.

Kısaca Alman Aile Hukuku'nda nafaka geçici bir önlem olarak görülür ve eşin ekonomik bağımsızlığını kazanması hedeflenir. Nafaka kural olarak 3/7 kuralı ile hesaplanır ve ancak çok istisnai durumlarda verilir. Türk hukukundakine benzer bir süresiz nafaka uygulaması Alman hukukunda bulunmamaktadır.

⁶⁸ Grüneberg/von Pückler, §1569, 1977; Jacoby ve von Hinden, *Studienkommentar BGB*, 736.

⁶⁹ Allgemeine Bedürftigkeit des Berechtigten.

⁷⁰ Leistungsfähigkeit des Verpflichtenden.

⁷¹ Kural olarak 3/7 kuralıyla hesaplanır (Dreisiebtel-Regelung).

⁷² Jacoby ve von Hinden, *Studienkommentar BGB*, 737.

⁷³ Jacoby ve von Hinden, *Studienkommentar BGB*, 73ff.; Grüneberg/von Pückler, §1569, 1976ff.

B. İsviçre Aile Hukuku (§§ 124 vd. ZGB)

1) 2000 Reformu ve Zımni Şahsi Sorumluluk İlkesi

İsviçre Medeni Kanunu'nda 2000 yılında yapılan reform, özellikle aile hukuku alanında önemli değişiklikler getirmiştir.⁷⁴ Bu reformun temel amacı, modern dünyanın getirdiği kadın-erkek eşitliğini desteklemek, ekonomik adaleti gözetmek ve toplumun değişen ihtiyaçlarına uyum sağlamaktır. Bu açıdan, BGB'de açıkça düzenlenen şahsi sorumluluk ilkesi zımnen kanunun ruhuna işlenmiş oldu.⁷⁵ Mal rejimi konusunda yapılan düzenlemelerle, edinilmiş mallara katılma rejimi⁷⁶ yasal mal rejimi olarak belirlendi. Ayrıca, ev içi emeğin karşılığı da mal paylaşımında dikkate alındı. Kendi istekleriyle farklı bir mal rejimi seçmek isteyen çiftler için mal ayrılığı gibi alternatifler korunmaya devam etti.

Boşanma hukukunda sürecin daha adil ve hızlı işlenmesini sağlamak amacıyla değişiklikler yapıldı. Anlaşılmalı boşanma usulü sadeleştirildi ve tek taraflı boşanma talebi için gereken ayrı yaşama süresi altı yıldan dört yıla indirildi. Nafaka yükümlülükleri gözden geçirilerek ekonomik bağımsızlığı teşvik eden bir sistem getirildi.⁷⁷

Velayet ve çocuk hukuku alanında yapılan reformlarla, boşanma durumunda eşlerin ortak velayet sahibi olması mümkün hale geldi. Çocuğun yararını esas alan karar mekanizmaları güçlendirilirken, bakım masraflarına her iki ebeveynin de katkıda bulunması gerektiği açıkça düzenlendi. Soyadıyla ilgili yapılan değişikliklerle, evlilikte zorunlu ortak soyadı uygulaması kaldırıldı. Kadın ve erkek, evlendikten sonra kendi soyadlarını koruma hakkına sahip oldu. Çocukların soyadı konusunda ise eşlerin ortak bir karar alması gerektiği düzenlendi.

2) Maddi – Manevi Tazminat

İsviçre Medeni Kanunu'nun 2000 reformu öncesi yürürlükte olan halinde boşanmaya bağlı tazminat anlamında iki tür imkân bulunmaktaydı:

a) Maddi Tazminat (Özel Nafaka) - § 124 ZGB: Boşanmada ağır mağduriyet yaşayan eş için özel bir ödeme sistemi öngörülür. Örneğin, eşlerden biri evlilik boyunca çalışmamışsa ve boşanma sonrası ekonomik olarak büyük bir dezavantaj yaşayacaksa, nafakadan ayrı olarak bir tazminat ödemesi yapılabilir. Ancak, bu tazminat mutlak bir hak değildir ve mahkeme somut duruma göre takdir eder. Bu imkân genel itibarıyla halen devam etmektedir.

b) Manevi Tazminat⁷⁸ - § 151 ZGB: Kanunun eski halinde eşlerden biri evlilik içinde ciddi psikolojik veya fiziksel zarar gördüyse, manevi tazminat talep edebiliyordu. Bu tazminat, genellikle çok ağır vakalarla sınırlıydı (evlilik içinde şiddet, ağır ihanet gibi durumlar).⁷⁹ Ancak 2000 yılında yapılan kanun reformuyla 151. maddenin de aralarında bulunduğu birçok hüküm yürürlükten kaldırıldı. Kanunun şu anki halinde eğer boşanma kaynaklı bir manevi tazminat talebi olacaksa, bu ancak genel hükümlere göre istenebilmektedir.

⁷⁴ Bkz. Kocabaş, “Evlilik Sonrası Dayanışma İlkesi ve Bu İlkenin Sınırı Olarak Clean Break İlkesi Doğrultusunda Yoksulluk Nafakasını Belirleyici Ölçütler,” 363ff.

⁷⁵ Benzer bir görüş için bkz. Kocabaş, “Evlilik Sonrası Dayanışma İlkesi ve Bu İlkenin Sınırı Olarak Clean Break İlkesi Doğrultusunda Yoksulluk Nafakasını Belirleyici Ölçütler,” 363-364.

⁷⁶ Errungenschaftsbeteiligung.

⁷⁷ Alman Hukuku'ndaki pozitif düzenlemenin aksine şahsi sorumluluk ilkesi herhangi bir açık hüküm altına alınmadığı halde, değişikliklerin temel amacı Almanya'daki şahsi sorumluluk ilkesi temelli rejime benzer bir boşanma rejimi getirmektir.

⁷⁸ Moral Schadenersatz.

⁷⁹ Maddenin orijinal metni şu şekildedir: “Ist einem Ehegatten nicht zuzumuten, dass er für den ihm gebührenden Unterhalt unter Einschluss einer angemessenen Altersvorsorge selbst aufkommt, so hat ihm der andere einen angemessenen Beitrag zu leisten”.

3) Yoksulluk Nafakası Hesabı (1/3 Kuralı)

İsviçre’de boşanma sonrası eş nafakası geçici bir süre için öngörülür ve temel ilke yine, boşanan eşlerin mümkün olan en kısa sürede ekonomik olarak bağımsız hale gelmeleridir.⁸⁰ Nafaka ancak belirli şartlar altında, özellikle uzun süren evlilikler veya nafaka alacaklısının çalışmasına ciddi bir engel durumu⁸¹ söz konusuysa verilmektedir. Nafaka talep eden eşin çalışma yükümlülüğü vardır. Boşandıktan sonra eşlerin tekrardan iş gücüne katılması beklenir.⁸² § 125/1 ZGB şu şekilde düzenlenmiştir.⁸³

“Eşlerden birinin, uygun bir emeklilik maaşı da dâhil olmak üzere kendi geçimini sağlaması makul olarak beklenemiyorsa, diğer eş uygun bir katkıda bulunmalıdır.”

Yoksulluk nafakasının takdirinde evliliğin süresi (§ 125/2 No. 2), evlilik içi sorumluluk taksimi (§ 125/2 No. 1), boşanacak eşlerin yaş ve sağlık durumları (§ 125/2 No. 4) ile maddi güçleri (§ 125/2 No. 5) gibi özellikler göz önünde bulundurulur. Ayrıca, BGB hükümlerine paralel olarak; yoksulluk haline bilerek sebebiyet verilmesi (§ 125/3 No. 2), evlilik birliği içindeki dayanışma vazifesinin ağır şekilde terk edilmiş olması (§ 125/3 No. 1) ve nafaka talep eden kişinin yükümlüye veya onun yakınına karşı ciddi bir suç işlemesi (§ 125/3 No. 3) hallerinde nafaka talebinin reddedilmesi ve kısmen kabul edilmesi imkânı da tanınmıştır.⁸⁴

İsviçre’de nafaka miktarı genelde matematiksel bir formüle dayanarak hesaplanır ve çoğu zaman evlilik boyunca tarafların sahip olduğu yaşam standardı, eşlerin gelir durumu ve çalışabilirlik potansiyeli göz önünde bulundurularak belirlenir. Mahkemeler esas olarak *1/3 kuralı* olarak bilinen bir hesaplama yöntemi uygulayarak nafakaya hükmeder.⁸⁵ Boşanma sonrası her iki eşin gelirleri toplanır ve toplamın üçte biri düşük gelire sahip olan eşe tahsis edilir.

Örneğin, Eş A 5.500 CHF⁸⁶, Eş B 2.000 CHF aylık net gelire sahipse,

Toplam gelir: 5.500 + 2.000 = 7.500 CHF

Toplam gelirin üçte biri: 2.500 CHF

Bu durumda, düşük gelirli eşin (Eş B) toplamda 2.500 Frank’a ulaşması gerekir. Eş B bu 2.500 Frank’ın 2.000’ini hâlihazırda kazandığına göre, Eş A’nın Eş B’ye ödeyeceği nafaka miktarı 2500 – 2000 = 500 CHF olur. Eğer Eş B’nin hiç geliri olmasaydı, toplamda 2.500 Frank’a kadar nafaka alabilirdi.

⁸⁰ Ingeborg Schwenzer ve Roland Fankhauser, *FamKommentar Scheidung Band I: ZGB*, (Schultess, 2017), §125 No. 1ff.; Baş ve Özcan, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorununun Anayasal ve Medeni Hukuk Boyutuyla Tartışılması ve Bir Öneri Olarak Boşanma Tazminatı,” 343ff.; Mustafa Şahin, “Türk – İsviçre Medeni Kanunlarına Göre Evlilik Sonrası Katkının (Yoksulluk Nafakasının) Şartları (TMK M. 175 – ZGB M. 125)”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 21, no. 3 (2017): 89ff.; Saibe Oktay Özdemir, “Türk Hukuku’nda Boşanma Sisteminde Revizyon İhtiyacı”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 35 no. 1 (2015): 42ff.

⁸¹ Örneğin yaşlılık veya hastalık gibi.

⁸² Burada Alman Hukuku’nda bahsedilen Eigenverantwortung ilkesinin yansıması görülmektedir.

⁸³ Orijinal metin: “Ist einem Ehegatten nicht zuzumuten, dass er für den ihm gebührenden Unterhalt unter Einschluss einer angemessenen Altersvorsorge selbst aufkommt, so hat ihm der andere einen angemessenen Beitrag zu leisten”.

⁸⁴ Schwenzer ve Fankhauser, *FamKommentar Scheidung Band I: ZGB*, §125 No. 5ff., 62ff., 64.

⁸⁵ Bir örnek için bkz. Cour d’appel civile du Tribunal cantonal du canton de Vaud (Vaud Kantonu Sivil Temyiz Mahkemesi), HC/2018/908, 28.11.2018 (Kararın orijinal metni: https://www.findinfo-tc.vd.ch/justice/findinfo-pub/html/CACI/HC/20181228153743599_e.html).

⁸⁶ İsviçre Frangı.

Görüldüğü üzere denk birimler⁸⁷ üzerinden hesaplama yapıldığında, İsviçre’de standart nafaka yükümlülüğü Almanya’dan da daha az çıkmaktadır. Buna ek olarak mahkemeler genellikle nafakanın belirli bir süre sonra aşamalı olarak azaltılmasına veya tamamen kaldırılmasına da karar verebilir.⁸⁸

Özetle, İsviçre hukukunda, kural olarak geçici ve ekonomik bağımsızlığı teşvik eden bir nafaka anlayışı hâkimdir. Bu durum, İsviçre’de boşanma sonrası tarafların en kısa sürede mali bağımsızlıklarını kazanmaları ve kendi ayakları üzerinde durmalarını teşvik etmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, İsviçre de Alman ve İngiliz Hukuku’na hâkim olan şahsi sorumluluk/kesin ayrılık ilisini zımnen kabul ve takip etmektedir.⁸⁹

C. İngiliz Aile Hukuku (Matrimonial Causes Act 1973)

1) Clean Break (Temiz/Kesin Ayrılık) İlkesi

Son bir örnek olarak, Anglosakson hukuk sisteminin bir parçası olan İngiltere Aile Hukuku’na değinilmesi yerinde olacaktır. İngiltere hukukunda da temel ilke, Almanya ve İsviçre’ye paralel şekilde, tarafların mali bağımsızlığa en kısa sürede ulaşmasını sağlamaktır.⁹⁰ Mahkemeler genellikle nafaka alan eşin yeniden iş hayatına dönmesini veya bir gelir kaynağı oluşturmalarını bekler. Özellikle genç ve sağlıklı eşler için uzun süreli nafaka bağlanması çok nadirdir. Bu uygulama İngiltere’de *clean break* prensibi adı altında yaygınlaşmıştır.⁹¹

Clean break ilkesi, boşanma sonrası eşler arasındaki mali bağların tamamen kesilmesini amaçlayan bir prensiptir. Bu ilkeye göre, boşanmanın ardından mümkün olan en kısa sürede nafaka veya diğer mali yükümlülükler sona erdirilerek tarafların bağımsız bir ekonomik hayata başlamaları teşvik edilir. İngiliz aile hukukunda boşanma sonrası tarafların uzun yıllar ekonomik olarak birbirine bağımlı kalmasını önlemeye yönelik hukuki yaklaşım, tazminat ve nafaka ödemelerini yalnızca sınırlı ve ihtiyaç esası durumlarla kısıtlayarak tarafları ikincil bağımlılıktan uzaklaştırmayı hedefler.⁹² Bu yönüyle İngiliz usulü *clean break* ve Alman usulü *Eigenverantwortung* ilkesi, ruhu itibarıyla aynı temele dayanmakta ve aynı amaca hizmet etmektedir.⁹³

Kesin Ayrılık İlkesi, 1973 tarihli Matrimonial Causes Act (MCA)⁹⁴ kapsamında yasal dayanağa sahiptir. Kanunun 25A maddesi, mahkemelere taraflar arasındaki mali ilişkileri en kısa sürede sonlandırma konusunda yetki vermektedir. § 25A MCA kısaca şöyle düzenlenmiştir:⁹⁵

⁸⁷ 5500 ve 2000 birim.

⁸⁸ Schwenzer ve Fankhauser, *FamKommentar Scheidung Band I: ZGB*, §125 No. 25ff.

⁸⁹ Ayrıca bkz. Bulut, “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorununa İlişkin Değerlendirmeler ve Çözüm Önerileri,” 598ff.

⁹⁰ Kocabaş, “Evlilik Sonrası Dayanışma İlkesi ve Bu İlkenin Sınırı Olarak Clean Break İlkesi Doğrultusunda Yoksulluk Nafakasını Belirleyici Ölçütler,” 363.

⁹¹ Ayrıca bkz. Dural, Ögüz ve Gümüş, *Türk Özel Hukuku Cilt III – Aile Hukuku*, 164; Kocabaş, “Evlilik Sonrası Dayanışma İlkesi ve Bu İlkenin Sınırı Olarak Clean Break İlkesi Doğrultusunda Yoksulluk Nafakasını Belirleyici Ölçütler,” 364ff.

⁹² Joanna Miles ve Emma Hitchings, “Financial Remedy Outcomes on Divorce in England & Wales: Not a Meal Ticket for Life”, *Australian Journal of Family Law* 31, no.2 (2018): 52ff., özellikle bkz. dn. 79-80.

⁹³ Ayrıca bkz. Kocabaş, “Evlilik Sonrası Dayanışma İlkesi ve Bu İlkenin Sınırı Olarak Clean Break İlkesi Doğrultusunda Yoksulluk Nafakasını Belirleyici Ölçütler,” 363, 364ff.

⁹⁴ 1973 Tarihli Evlilikle İlişkili Davalar Kanunu.

⁹⁵ Maddenin tam ve orijinal lafzı şu şekildedir: (1) Where on or after the making of a divorce or nullity of marriage order the court decides to exercise its powers under section 23(1)(a), (b) or (c), 24 or 24A, 24B or 24E above in favour of a party to the marriage, it shall be the duty of the court to consider whether it would be appropriate so to exercise those powers that the financial obligations of each party towards the other will be terminated as soon after the making of the order as the court considers just and reasonable.

(2) Where the court decides in such a case to make a periodical payments or secured periodical payments order in favour of a party to the marriage, the court shall in particular consider whether it would be appropriate to require those payments to be made or secured only for such term as would in the opinion of the court be

“Boşanma (...) kararının verilmesi üzerine veya sonrasında, mahkeme, yukarıda belirtilen (...) yetkilerini taraflardan biri lehine kullanmaya karar verdiğinde, her iki tarafın da birbirine karşı mali yükümlülüklerinin, mahkemenin adil ve makul gördüğü en kısa sürede sona erdirilmesinin uygun olup olmadığını değerlendirmekle yükümlüdür.

Mahkeme, (...) taraflardan biri lehine (...) nafaka ödemesi yapılmasına karar verirse, bu ödemelerin, lehine karar verilen tarafın, diğer tarafa mali bağımlılığının sona ermesine makul bir şekilde uyum sağlayabilmesi için yeterli olacak bir süreyle sınırlandırılmasının uygun olup olmadığını değerlendirmelidir.

Boşanma (...) kararının verilmesi üzerine veya sonrasında, taraflardan biri nafaka için başvuruda bulunursa ve mahkeme, (...) başvuruyu reddedebilir ve başvurusunun (...) aynı evliliğe ilişkin olarak yeniden başvuruda bulunamayacağı yönünde bir karar verebilir.”

İngiliz Aile Hukuku’nda nafaka kararı verilirken tarafların gelir durumu, yaşları, sağlık durumları ve evliliğin süresi gibi çeşitli faktörler dikkate alınır. Özellikle kısa süreli evliliklerde *clean break* düzenlemeleri daha sık uygulanırken, uzun evliliklerde ve taraflardan birinin ekonomik olarak dezavantajlı olduğu durumlarda, belirli bir süre için nafaka ödenmesine hükmedilebilir.

Tabii ki her boşanma davasında salt *clean break* ilkesinin uygulanması mümkün değildir. Özellikle çocukların bakımı veya eşlerden birinin ciddi bir ekonomik dezavantaj içinde olması durumunda, mahkeme belirli bir süre için nafaka ödenmesine karar verebilir.⁹⁶ Ancak genel eğilim, taraflar arasındaki mali bağımlılığı en aza indirmektir.

Bu ilkenin en önemli avantajı, tarafların birbirlerine mali bağımlılık duymadan yeni bir hayat kurmalarına olanak tanımasıdır. Ayrıca, süresiz nafaka yükümlülüklerinin doğurabileceği uzun vadeli anlaşmazlıkları da azaltır. Öte yandan, ekonomik olarak daha zayıf olan taraf için *clean break* bazen adaletsiz sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle, mahkemeler her davayı bireysel koşullara göre değerlendirerek, adil ve makul bir orta yola ulaşmaya çalışır.

2) Maddi – Manevi Tazminat

İngiliz hukuku, boşanma sürecinde maddi ve manevi zarar için özel bir tazminat düzenlemesi içermez. Ancak bazı özel durumlarda, özellikle boşanma sürecinde ekonomik olarak güçsüz kalan tarafın zararlarını gidermek için adil tazmin edici kararlar alınabilir.⁹⁷ Bunun dışında, İngiliz hukukunda boşanmada kusur kurumu⁹⁸ büyük ölçüde kaldırılmıştır. Dolayısıyla, eşlerden birinin boşanmayı gerektiren olaylardan dolayı manevi zarar da gördüğünü öne sürerek ek bir tazminat talep etmesi kural olarak mümkün değildir.

sufficient to enable the party in whose favour the order is made to adjust without undue hardship to the termination of his or her financial dependence on the other party.

- (3) Where on or after the making of a divorce or nullity of marriage order an application is made by a party to the marriage for a periodical payments or secured periodical payments order in his or her favour, then, if the court considers that no continuing obligation should be imposed on either party to make or secure periodical payments in favour of the other, the court may dismiss the application with a direction that the applicant shall not be entitled to make any further application in relation to that marriage for an order under section 23(1)(a) or (b) above.
- (4) See also section 52A (interpretation of certain references to divorce orders, nullity of marriage orders and judicial separation orders).

⁹⁶ Bkz. Kocabaş, “Evlilik Sonrası Dayanışma İlkesi ve Bu İlkenin Sınırı Olarak Clean Break İlkesi Doğrultusunda Yoksulluk Nafakasını Belirleyici Ölçütler,” 385.

⁹⁷ Bkz. İngiliz Hukukunda yoksulluk nafakası düzenlemesi (Alt başlık 4-III-b).

⁹⁸ Fault-based divorce.

3) Yoksulluk Nafakası

İngiltere’de boşanma sonrası nafaka⁹⁹ sistemi, Türk hukukundan önemli farklılıklar gösterir ve temel olarak süre sınırlaması, ekonomik bağımsızlık ilkesi ve gelir paylaşım modeli gibi unsurlara dayanır.¹⁰⁰ İngiltere’de nafaka kuralları MCA § 25A ve bu çerçevede gelişen içtihatlarla belirlenmektedir.

İngiltere’de boşanma sonrası eş nafakası üç şekilde olabilir:

Toplu Ödeme:¹⁰¹ Mahkeme, nafaka yükümlüsünün tek seferlik bir ödeme yapmasına karar verebilir. Bu ödeme yöntemi Türk Hukuku’ndaki nafaka sisteminden ziyade, maddi tazminat uygulamasına daha çok benzemektedir.

Belirli Süreli Nafaka:¹⁰² Genellikle belirli bir süre (örneğin 2-3 yıl) için bağlanan nafakadır ve kendisine nafaka bağlanan tarafın bu süre içerisinde mali bağımsızlığını kazanması beklenir.

Ömür Boyu Nafaka:¹⁰³ Çok uzun süren evliliklerin sona erdiği veya nafaka alacaklısının yaşlılık veya düşkünlük sebebiyle artık çalışamayacak durumda olduğu hallerde verilebilir. Ancak son yıllarda mahkemeler bu tür kararları giderek daha az vermektedir.¹⁰⁴

İngiliz hukukunda beş yıla kadar süren kısa evlilikler bakımından çoğunlukla nafaka bağlanmaz veya tek seferlik ödeme yapılır. Orta uzunlukta evlilikler bakımından genellikle belirli 2 veya 3 yıl gibi süreli nafaka bağlanır. 15-20 seneyi aşan uzun evliliklerin sonlandırıldığı hallerde daha uzun süreli nafaka bağlanabilir, ancak yine, süresiz nafaka uygulaması yok denecek kadar azdır. Tekrar belirtmek gerekir ki, İngiliz Hukuku’nda nafakaya ek olarak istenebilen maddi ve manevi tazminat imkânı da yoktur. Yalnızca, yukarıda belirtilen toplu ödeme maddi tazminata benzetilebilir. Her halükârda hem toplu şekilde para ödenmesi hem de aylık / dönemsel şekilde nafaka ödenmesi şeklinde kombine bir uygulama yoktur.

IV. GENEL DEĞERLENDİRMELER VE İYİLEŞTİRME ÖNERİLERİ

Ziynet eşyaları bakımından, kişisel kullanıma özgülenmiş takıların bireysel mülkiyet kapsamında değerlendirilmesi isabetli görünmektedir. Ancak, tüm takıların her koşulda kadına ait olduğu yönündeki yerleşik anlayışın, İslam Hukuku’ndaki Mehir benzeri geleneksel yaklaşımlardan kaynaklandığı söylenebilir.¹⁰⁵ Boşanmanın diğer mali sonuçlarıyla birlikte ele alındığında, bu anlayışın taraflar arasında adil olmayan bir paylaşım rejimine sebebiyet verdiği açıktır.

Yargıtay’ın son içtihadında benimsediği, erkeğe takılan takıların erkeğe, kadına takılanların ise kadına ait olduğu yönündeki yaklaşım, daha adil ve hakkaniyete daha uygun bir çözüm sunuyor gibi görünse de pratikte uygulanabilirlik açısından önemli sorunlar barındırmaktadır. Zira her bir uyuşmazlıkta, takının hangi amaçla ve kime takıldığına ilişkin değerlendirme yapılması, yargılama sürecini daha da karmaşık hale getirecek ve usul ekonomisi açısından verimsiz, yeni bir tartışma alanı doğuracaktır.¹⁰⁶ Dahası, Yargıtay’ın önceki içtihatları göz önünde bulundurulduğunda,¹⁰⁷ şu an daha adil görünen bu yaklaşımından her an dönebileceği de açıktır.

⁹⁹ Spousal maintenance.

¹⁰⁰ Ayrıntılı olarak bkz. Sir Nicholas Mostyn, “Spousal Maintenance: Where Did It Come From, Where Is It Now, and Where Is It Going?,” iç. *Family Matters: Essays in Honour of John Eekelaar*, editör Scherpe Jens ve Gilmore Stephen, (Intersentia, 2022), 521ff.

¹⁰¹ Lump Sum.

¹⁰² Fixed-Term Maintenance.

¹⁰³ Joint Lives Maintenance.

¹⁰⁴ Mostyn, “Spousal Maintenance: Where Did It Come From, Where Is It Now, and Where Is It Going?,” 520ff.

¹⁰⁵ Bir örnek için bkz. Yar. 3. HD. E. 2014/16026 K. 2015/9622, 27.5.2015 (lexpera.com.tr).

¹⁰⁶ Benzer bir görüş için bkz. Kulaklı, “Ziynet Eşyasına İlişkin Sorunların Yargıtay Kararları Işığında Değerlendirilmesi,” 270.

¹⁰⁷ Ayrıntılı tartışma için bkz. Alt Başlık 3-I.

Bu bağlamda, daha uygulanabilir bir çözüm olarak, düğünde takılan takıların, düğün masraflarını karşılamak ve yeni kurulan aileye ekonomik destek sağlamak saikiyle verildiği kabul edilerek, özellikle de kime ait olduğu, daha doğrusu kime takıldığı belirlenemeyen takılar bakımından¹⁰⁸ paylı mülkiyet konusu olması gerektiği savunulmaktadır.¹⁰⁹ İlgili görüşün dayandığı TMK § 222/2 hükmünde, eşlerden kime ait olduğun belirlenemeyen malların onların paylı mülkiyetinde olacağı öngörülmüştür. Bu görüşün takibi, hem takıların paylaşımı konusunda daha öngörülebilir bir düzen sağlayacak hem de özellikle ispat yükü bakımından sıkça yaşanan sorunları en aza indirilerek¹¹⁰ olası uyuşmazlıkların çözümü hızlandıracak ve hukuki güvenliğin artmasına hizmet edecektir.

Takıların hukuki statüsüyle ilgili en temel öncelik, hangi görüş benimsenirse benimsensin, yasal bir düzenlemeye duyulan acil gereksinimdir. Türk Aile Hukuku gibi düğünlerin geleneksel olarak takı töreni barındırdığı bir sistemde, bu konunun yalnızca örf ve âdet hukuku ile içtihatlarla bırakılmış olması önemli bir kanuni eksiklik teşkil etmektedir. Türk Medeni Kanunu’nun, mehz İsviçre Medeni Kanunu’ndan uyarlanırken bazı alanlarda kaynak metinden ayrıldığı ve ulusal ihtiyaçlara göre özgün düzenlemeler getirdiği görülmektedir. Örneğin, mal rejimleri konusunda Türk hukukuna özgü yeni bir sistem benimsenmiş¹¹¹ ve uygulamada çok sınırlı kullanım alanı bulmasına rağmen kanun koyucu özgün bir mal rejimi sistemi tanımlama şeklinde bir irade göstermeyi uygun bulmuştur. Ancak, hemen her evliliği yakından ilgilendiren takı ve ziynet eşyaları hususunda benzer bir düzenleme iradesinin gösterilmemiş olması dikkat çekicidir.

Bu nedenle, takıların hukuki statüsüne ilişkin belirsizliği ortadan kaldırmak amacıyla, yasal bir düzenleme yapılmalı ve tarafların aksini kararlaştırabileceği, emredici nitelikte olmayan bir kanuni takı rejimi getirilmelidir. Böyle bir düzenleme hem uygulamada birlik sağlayacak hem de taraflar arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde öngörülebilirliği artırarak hukuk sistemine olan güveni pekiştirecektir.

Buradan tasarruf edilen gayret, maddi ve manevi tazminatın somut olay temelinde ayrı ayrı değerlendirilmesi şeklinde harcanabilir. Bazen sadece maddi ya da sadece manevi tazminata hükmedilebilmeli ve bu tazminatlar belirli standart değerler yerine nispi olarak, tarafların ekonomik durumlarına ve evliliği sona erdiren özel koşullara göre belirlenmelidir. Belirlenme ve hesaplanma usulleri birbirinden tamamen bağımsız olan bu iki tazminat türünün, uygulamada sıkça eşit bir miktara iki defa hükmedilmesi şeklinde ortaya çıkıyor olması, en basit tabiriyle mahkemelerin bu hususta kolayca kaçtığını göstermektedir. Bunun yerine, bazı davalarda maddi tazminatın tamamen reddedildiği ancak manevi tazminata hükmedildiği; hakeza bazı davalarda manevi tazminata gerek görülmezken maddi tazminat sağlandığı, iki tazminat türünün de verildiği hallerde de miktarın her somut olayda ne gerekiyorsa – ne eksik ne fazla – o kadar hesaplandığı bir metot daha hakkaniyetli görünmektedir.

Kıta Avrupası Hukuk sistemine dâhil Almanya gibi bazı ülkelerde süresiz yoksulluk nafakası imkânı olduğu doğrudur. Ancak, bu sistemlerin amacı süresiz nafakayı bir norm haline getirmek değil, yalnızca istisnai hallerde, örneğin çok uzun sürmüş bir evliliğin ardından taraflardan birinin boşanma esnasında ileri yaşta olması, sakatlık, düşkünlük veya çocukların bakım sorumluluğu gibi nedenlerle çalışmasının mümkün olmaması gibi hallerde ortaya çıkabilecek mağduriyetleri önlemektir. Bu ülkelerde, süresiz nafaka, hatta bizzat nafaka kurumunun kendisi bir kural olarak değil, somut olayın şartlarına göre ancak haklı ve zorunlu sebepler bulunduğu başvurulmuş bir istisna olarak düzenlenmiştir. Oysa TMK’da yapılan düzenleme, önceki sistemdeki bir yıllık üst sınırın yol açtığı mağduriyet hallerini düzeltmek isterken, süresiz nafakanın süreklilik arz eden bir kural haline dönüşmesine yol açmıştır. Gelineen noktada, kanun koyucu ifrat ile tefrit arasında gidip gelmiş; önceki

¹⁰⁸ Özellikle ortak sandığa atılmış veya isimsiz zarfla verilmiş düğün hediyeleri gibi.

¹⁰⁹ Kulaklı, “Ziynet Eşyasına İlişkin Sorunların Yargıtay Kararları Işığında Değerlendirilmesi,” 269ff.

¹¹⁰ Ayrıca bkz. Yar. HGK, E. 2017/1038, K. 2021/458, 13.8.2021 (özellikle karşı oy). Karşı oydan küçük bir kısım şu şekildedir: “(...) tanığın, ‘adetlere göre, düğünde kıza takılan takıların kıza, erkeğe takılan takıların erkeğe ait olduğu’ beyanı karşısında, yöresel örf ve adet gereği düğünde davalı erkeğe takılan altınların davalıya ait olduğu kanıtlanmış olduğundan, mahkemenin direnme kararının yerinde olduğu, kararın onanması gerektiği görüşünde olduğumuzdan, sayın çoğunluğun aksi yöndeki bozma kararına katılmamıştır.”

¹¹¹ Paylaşmalı mal ayrılığı rejimi için bkz. Dural, Ögüz ve Gümüş, *Türk Özel Hukuku Cilt III – Aile Hukuku*, 276ff.; Akıntürk ve Ateş, *Türk Medeni Hukuku – Aile Hukuku (İkinci Cilt)*, 18ff.

sistemdeki kısa süreli nafaka uygulaması nasıl ki hakkaniyete aykırı sonuçlara yol açmakla eleştirilmişse, şu anki süresiz nafaka sistemi de boşanma sonrası ekonomik bağımsızlığını kazanmak isteyen taraflar açısından uzun süreli mağduriyetlere neden olmasıyla haklı eleştirilere hedef olmuştur.¹¹²

Türk hukukunda boşanmanın mali sonuçları, özellikle yoksulluk nafakası ve tazminat hükümleri bakımından, uluslararası eğilimlerden önemli ölçüde farklılaşmaktadır. İngiltere'deki *clean break* ilkesi, Almanya'daki *Eigenverantwortung* anlayışı ve İsviçre'nin 2000 yılındaki reform süreci sonrası benimsediği yaklaşım, boşanma sonrası tarafların mali bağımsızlığını teşvik eden, hatta emreden yaklaşımlardır. Bu sistemlerde nafaka, geçici bir destek mekanizması olarak görülmekte ve süresiz yükümlülüklerden kaçınılması amaçlanmaktadır. Oysa Türkiye'de süresiz nafaka uygulaması, boşanma sonrası mali bağımlılığı kalıcı hale getirebilmekte ve taraflar arasında uzun yıllar süren uyuşmazlıklara neden olabilmektedir.

Dikkat çeken bir diğer nokta, Türk Aile Hukuku'nun temel olarak takip ettiği hukuk sistemi olan İsviçre Hukuku'nu, nafaka bakımından bir türlü takip etmemesidir. Eski Medeni Kanun zamanında eleştirilerin odağında olan süresiz nafaka imkânı bulunmaması hususu, tam da İsviçre Medeni Kanunu'nun reformuyla neredeyse eş zamanlı olarak Türk Aile Hukuku'na girmiş ve kural haline getirilmiştir. Gerek 2001 öncesi dönemde gerekse 2001 sonrası düzenlemelerde, Türk kanun koyucusunun nafaka hükümleri bakımından mehzaz kanunun sistematikliği ve temel felsefesini yeterince içselleştiremediği görülmektedir. Bu durum, özellikle son çeyrek asırda boşanma davalarında hakkaniyet ilkesine aykırı düşen çok sayıda uygulamanın ortaya çıkmasına neden olmuştur.¹¹³

Bu bağlamda, kaynak kanundan belirli yönlerden sapılması, kimi durumlarda yasa koyucunun bilinçli bir tercihi yansıtabilir. Nitekim yukarıda da belirtildiği üzere, düğün takılarının paylaşımı konusunda önerilen farklılık, istisnai bir yaklaşımı ve kanunların toplumun yerleşik örf ve adetleri ile sosyo-kültürel gerçekliklerine uyarlanması gereğini yansıtmaktadır. Ancak yoksulluk nafakasına ilişkin Türk Medeni Kanunu'nun 175. maddesi, bu maddeye ilişkin gerekçeler¹¹⁴ ve Yargıtay içtihatları birlikte değerlendirildiğinde, burada öngörülen ayrımın ne hukuki ne de toplumsal olarak temellendirilebildiği; aksine, gerekçeden ve sistematik ya da sosyolojik bir dayanak çerçevesinden yoksun bir tercihe dayandığı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede, Türk aile yapısının kendine özgü sosyo-kültürel dinamikleri göz önüne alınarak, söz konusu düzenlemelerin yeniden değerlendirilmesi ve güncellenmesi, kaçınılmaz ve ivedi bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu çerçevede, Türk hukukunda yapılacak bir reformun temel ilkesi, nafakanın makul ve hakkaniyet ilkesine¹¹⁵ uygun bir süreyle sınırlandırılması olmalıdır.¹¹⁶ İsviçre'nin, Almanya'nın ve İngiltere'nin benimsediği gibi, belirli ve oldukça istisnai durumlar haricinde süresiz nafakanın kaldırılması ve bunun yerine süreli bir sistemin kural olarak getirilmesi, tarafların bağımsız bir yaşam kurmalarını kolaylaştıracaktır. Ayrıca, Almanya'daki *Eigenverantwortung* ilkesi doğrultusunda, nafaka süresinin belirlenmesinde tarafların kendi geçimlerini sağlama kapasiteleri, iş gücü piyasasına yeniden dâhil olma imkânları ve evlilik süresinin uzunluğu gibi faktörler dikkate alınmalıdır.

¹¹² İlgili eleştirilere cevaben yazılmış bir karşıt görüş için bkz. Demir, "Yoksulluk Nafakasının Sona Erme Sebepleri ve Yoksulluk Nafakasının Süresizliğine Dair Tartışmalar," 240ff.

¹¹³ Benzer bir eleştiri için bkz. Şahin, "Türk – İsviçre Medeni Kanunlarına Göre Evlilik Sonrası Katkının (Yoksulluk Nafakasının) Şartları (TMK M. 175 – ZGB M. 125)," 103ff.

¹¹⁴ TMK m. 175 gerekçesi incelendiğinde, yoksulluk nafakasında getirilen sistematik değişikliğe dair hiçbir açıklama bulunmadığı görülmektedir.

¹¹⁵ Boşanmada hakkaniyet ilkesi açısından bkz. Yar. 2. HD. E. 2015/989 K. 2015/1441, 11.2.2015 (lexpera.com.tr).

¹¹⁶ Benzer görüşler için bkz. Dural, Ögüz ve Gümüş, *Türk Özel Hukuku Cilt III – Aile Hukuku*, 165; Yağcı, "Yoksulluk Nafakasında "Süresizlik" Sorunu," 346ff.; Oktay Özdemir, "Türk Hukuku'nda Boşanma Sisteminde Revizyon İhtiyacı," 42ff.

Benzer şekilde, İngiltere'deki *clean break* anlayışından esinlenerek, boşanma sonrası taraflar arasındaki mali ilişkileri mümkün olan en kısa sürede sona erdirecek düzenlemeler benimsenmelidir.¹¹⁷ Ayrıca, Türk hukukunda tazminat hükümlerinin somut olayın özelliklerine göre daha esnek ve orantılı hale getirilmesi, mahkemelerin tazminata hükmetme biçiminde standartlaşmış kalıplar yerine, adil ve hakkaniyete uygun bir değerlendirme yapmalarına imkân tanıyacaktır.

Kısa süreli, örneğin üç yılı aşmayan evlilikler bakımından nafaka imkânının daha da kısıtlanması gerekmektedir. Zira böylesine kısa birlikteliklerde tarafların birbirlerine mali bir yükümlülük doğurmuş sayılması, evlilik ilişkisinin doğasına aykırı görünmektedir. Dolayısıyla, örneğin bir tarafın eğitimine ara vererek evlendiği ve boşanma sonrasında eğitimine devam etme imkânı bulunmaması gibi istisnai durumlar saklı kalmak kaydıyla, belirli bir süreyi aşmayan evlilikler bakımından nafaka hakkının tamamen ortadan kaldırılması isabetli olacaktır. Orta süreli olarak kabul edilebilecek, örneğin 5 ila 15 yıl aralığındaki evliliklerde ise nafaka süresinin makul bir çerçevede belirlenmesi, taraflar arasındaki mali ilişkinin ölçülü ve adil bir şekilde sona erdirilmesini sağlayacaktır. Bu doğrultuda, nafaka süresinin 3 yıl civarında bir süreyle sınırlandırılması, hem eşlerin ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarına imkân tanıyacak hem de süresiz nafakanın doğurduğu yapısal sorunların önüne geçecektir. Evlilik süresine göre nafaka süresinin de arttığı¹¹⁸ basamaklı bir sistematığın getirilmesi de uygun olabilecektir.

Yoksulluk nafakasının amacı, boşanma sonrasında ekonomik olarak kendi geçimini sağlayamayan ve sosyal ile ekonomik yaşama uyum sağlamakta güçlük çeken eşin, bu uyumu gerçekleştirebilecek duruma gelene kadar mali olarak desteklenmesidir. Bu tür bir destek, yalnızca gereklilik arz ettiği süreyle sınırlı tutulmalı; taraflar arasında süresiz bir yükümlülüğe dönüşmemelidir. Nafaka yükümlülüğünün sona erdiği, ancak eşlerden birinin hâlen maddi desteğe ihtiyaç duyduğu durumlarda ise, bu sorumluluğun bireyler arasında değil, sosyal devlet ilkesi çerçevesinde kamusal mekanizmalarca üstlenilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, ilgili kişilerin işgücü piyasasına yeniden kazandırılması için istihdam olanakları oluşturulmalı ve geçici ihtiyaçlar, sosyal yardım programları aracılığıyla karşılanmalıdır.¹¹⁹

Bununla birlikte, uzun süreli evliliklerde, taraflardan birinin yaşlılık, hastalık veya iş hayatına dönmeyi imkânsız hale getiren diğer olağanüstü koşullar içinde bulunması halinde, süresiz nafaka imkânı tamamen ortadan kaldırılmamalı, ancak referans gösterilen ülkelere paralel olarak kanunla çerçevesi net bir şekilde çizilmiş istisnai durumlarla sınırlandırılmalıdır.¹²⁰ Zira süresiz nafakanın kural haline getirilmesi nasıl sakıncalıysa, bu olanağın mutlak olarak ortadan kaldırılması da istisnai durumlarda eşlerin mali güvencesi açısından aynı oranda sakıncalı olacaktır.

Sonuç olarak, Türk hukukunda nafaka ve tazminat düzenlemeleri, uluslararası eğilimler ve daha da önemlisi hakkaniyet ilkesi doğrultusunda güncellenmeli ve ekonomik bağımsızlığı teşvik eden bir yapıya kavuşturulmalıdır.¹²¹ Süresiz nafaka yerine süreli ve nispi nafaka anlayışının benimsenmesi hem hukuki güvenliği artıracak hem de boşanma sonrası tarafların hayatlarını bağımsız şekilde yeniden kurlmalarını destekleyecektir.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında, mevcut nafaka rejimi başta olmak üzere, boşanma hukukuna ilişkin hükümleri kapsayan bütüncül bir yasal güncellemeye duyulan ihtiyaç açıkça ortadadır. Boşanma süreci, taraflar arasında maddi bir rövanş mücadelesine dönüşmekten çıkarılmalı; bunun yerine, boşanan bireylerin ve varsa çocuklarının sosyal ve ekonomik yönden desteklenerek topluma yeniden kazandırılmasını amaçlayan bir yapıya kavuşturulmalıdır. Bu yaklaşım, önümüzdeki dönemde yasa koyucunun öncelikli hedeflerinden biri olmalıdır.

¹¹⁷ Benzer görüşler için bkz. Hüseyin Hatemi, *Aile Hukuku*, (On İki Levha Yayıncılık, 2021); Baş ve Özcan, “Yoksulluk Nafakasındaki Süre Sorununun Anayasal ve Medeni Hukuk Boyutuyla Tartışılması ve Bir Öneri Olarak Boşanma Tazminatı,” 369ff.

¹¹⁸ Örneğin 3 ila 5 yıl arasında sürmüş evlilikler için fazla bir yıl, 5 ila 10 yıl arasında sürmüş evlilikler için en fazla 3 yıl, 10 ila 20 yıl arasında sürmüş evlilikler için en fazla 5 yıl nafaka ödenebilir gibi.

¹¹⁹ Benzer bir görüş için bkz. Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, 1152. Karşıt görüş için bkz. Demir, “Yoksulluk Nafakasının Sona Erme Sebepleri ve Yoksulluk Nafakasının Süresizliğine Dair Tartışmalar,” 244ff.

¹²⁰ Ayrıca bkz. Yağcı, “Yoksulluk Nafakasındaki “Süresizlik” Sorunu,” 347ff.

¹²¹ Benzer bir görüş için bkz. Oktay Özdemir, “Türk Hukuku’nda Boşanma Sisteminde Revizyon İhtiyacı,” 42ff.

SONUÇ

Son yıllarda Türkiye’de evlenme oranlarında azalma, buna karşılık boşanma oranlarında artış gözlemlenmektedir. Bu demografik eğilim, ekonomik belirsizlikler, toplumsal dönüşüm süreçleri ve bireysel yaşam tercihlerindeki değişim gibi çok boyutlu faktörlerle açıklanabilir. Özellikle boşanmanın uzun vadeli mali sonuçları da, bireylerin evlilik kurumuna yaklaşımında belirleyici bir unsur hâline gelmekte; bu durum, evlenme kararını geciktiren ya da evlilikten kaçınan tutumları besleyen bir baskı unsuru olarak ortaya çıkmaktadır.

Türk Medeni Kanunu kapsamında boşanmanın mali sonuçları temel olarak tazminat ve nafakadan ibarettir. Ancak bu makale kapsamında, ziynet eşyalarının paylaşımı da ağırlıklı olarak boşanma sırasında ortaya çıkan ve mali nitelik taşıyan bir uyuşmazlık türü olduğundan, geniş anlamda bu sonuçlar arasında değerlendirilmiştir. Türk hukukunda düğün takılarının tasnifi ve paylaşımına ilişkin açık bir kanuni düzenleme bulunmamaktadır. Bu durum, büyük ölçüde Türk Medeni Kanunu’nun mehazı olan İsviçre hukukunda ziynet eşyalarına özgü yerleşik bir normatif çerçevenin bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Ne var ki, Türk toplumunda düğün merasimlerinin geleneksel olarak ziynet takılarının takdim edildiği sosyal toplantılar şeklinde icra edilmesi ve bu takıların evlilik birliğinin ekonomik temelini oluşturan unsurlar arasında yer alması, söz konusu hukuki boşluğu daha görünür kılmaktadır. Bu bağlamda, uygulamada yaşanan belirsizliklerin ve içtihat farklılıklarının giderilmesi amacıyla, ziynet eşyalarına ilişkin özel bir düzenlemenin yürürlüğe konulması, gerek aile hukuku uygulamasının yeknesaklığı gerekse mal rejiminin bütünlüğü açısından ivedi bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır.

Ziynet eşyalarının kişisel mal niteliği taşıyıp taşımadığının belirlenmesine ilişkin açık bir yasal çerçevenin oluşturulması gerekmektedir. Bu çerçevede, kime takıldığı açıkça belirlenebilen ve tipik olarak kişisel mal niteliği taşıyan ziynet eşyalarının, mal rejimleri bakımından kişisel mal olarak değerlendirilmesi isabetli olacaktır. Buna karşılık, kime bağışlandığı kesin biçimde tespit edilemeyen veya her iki eşe yönelik ortak nitelikte sunulan diğer hediyelerin ise, eşlere birlikte bağışlanmış sayılması ve paylı mülkiyet rejimi kapsamında ele alınması, hem kanun sistematigi hem de hakkaniyet ilkesi açısından uygun bir çözüm teşkil etmektedir.

Boşanmanın asıl mali sonuçlarından biri olan maddi ve manevi tazminat, mevcut yargı içtihatlarında standart bir katalog anlayışı çerçevesinde hükmedilen bir talep türü hâline gelmiştir. Ancak tazminata hükmedilmesi, her somut olayın kendine özgü koşulları dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Özellikle manevi tazminatın, mehaz İsviçre hukuku da dâhil olmak üzere birçok yabancı hukuk sisteminde yürürlükten kaldırıldığı veya oldukça sınırlı uygulandığı dikkate alındığında, Türk hukukundaki mevcut uygulamanın daha objektif ölçütler çerçevesinde gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Yoksulluk nafakası konusunda Türk hukukunda süresiz yoksulluk nafakası esası benimsenmiş olup, bu durum İngiltere başta olmak üzere birçok ülkede kabul edilen *clean break* ilkesiyle ve Alman hukukunda öngörülen *Eigenverantwortung* ilkesiyle çelişmektedir. Boşanma sonrası mali yükümlülüğün sınırlandırılması, evlilik süresi, eşlerin boşanma sonrası durumları ve mali güçleri gibi unsurlar dikkate alınarak yeniden düzenlenmelidir. Bu çerçevede, belirli bir evlilik süresine kadar (örneğin üç yıl ve altı) nafakanın kural olarak ödenmemesi, orta süreli evliliklerde (örneğin 5-15 yıl arası) nafakanın üç yıl civarında bir süreyle sınırlandırılması, uzun süreli evliliklerde ise makul bir azami süre belirlenmesi yönünde aşamalı bir sistem benimsenmelidir. Süresiz nafaka, kanunda açıkça öngörülmüş kısıtlı haller dışında uygulanmamalıdır. Böylelikle süresiz nafakanın norm hâline gelmesinin önüne geçilirken, aynı zamanda istisnai hâller için koruma sağlanabilmesi de mümkün olacaktır.

Sürelî nafakanın sona erdiği, ancak hâlâ yardıma ihtiyaç duyulan hallerde ise sosyal devlet ilkeleri devreye girmeli ve ilgili kişilerin gerek iş bularak sosyoekonomik hayata yeniden katılmaları desteklenmeli, gerekse ihtiyaçların çeşitli sosyal yardımlarla karşılanması sağlanmalıdır.

Türk hukukunda boşanmanın mali sonuçlarına ilişkin mevcut düzenlemeler, bu çalışmada karşılaştırmalı olarak incelenen hukuk sistemlerindeki gelişmeler ışığında yeniden gözden geçirilmeli ve güncellenmelidir. Özellikle ziynet eşyalarının paylaşımına ilişkin açık bir yasal çerçevenin

oluşturulması, maddi ve manevi tazminatın somut olayın özelliklerine göre değerlendirilmesine imkân tanıyacak ölçütlerin belirlenmesi ve yoksulluk nafakasının süresinin belirli objektif kıstaslara dayalı olarak sınırlandırılması gerekmektedir. Bu adımlar, hem bireylerin ekonomik bağımsızlığının güçlendirilmesi hem de aile hukukunda hukuki güvenliğin, öngörülebilirliğin ve hakkaniyetin sağlanması açısından önemli reform niteliği taşıyacaktır.

Boşanma süreci, taraflar arasında hesaplaşma odaklı bir maddi çekişmeye indirgenmekten ziyade, boşanan bireylerin ve onlara bağımlı çocukların sosyal ve ekonomik açıdan ivedi biçimde topluma kazandırılmasını amaçlayan bütüncül bir sürece dönüştürülmelidir. Bu dönüşüm, önümüzdeki dönemde kanun koyucunun temel politika hedeflerinden biri olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akıntürk, Turgut ve Derya Ateş. *Türk Medeni Hukuku – Aile Hukuku (İkinci Cilt)*, Beta Yayınları, 2022.
- Ayar, Ahmet. “Evliliğin Sona Ermesi,” iç. *Aile Hukuku*, editör Şebnem Akipek Öcal ve Hayrunnisa Özdemir, Seçkin Yayınları, 2024.
- Baş, Seda ve Nisa Özcan. “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorununun Anayasal ve Medeni Hukuk Boyutuyla Tartışılması ve Bir Öneri Olarak Boşanma Tazminatı,” *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4 no.1, (2022): 328-83.
- Bulut, Hüseyin. “Yoksulluk Nafakasında Süre Sorununa İlişkin Değerlendirmeler ve Çözüm Önerileri,” *Adalet Dergisi*, 72 no.1, (2024): 593-617.
- Demir, Remzi. “Yoksulluk Nafakasının Sona Erme Sebepleri ve Yoksulluk Nafakasının Süresizliğine Dair Tartışmalar,” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, no.147, (2020): 221-249.
- Dural, Mustafa ve Suat Sarı. *Türk Özel Hukuku Cilt I – Temel Kavramlar ve Medeni Hukukun Başlangıç Hükümleri*, Filiz Kitabevi, 2021.
- Dural, Mustafa, Tufan Ögüz ve Mustafa Alper Gümüş. *Türk Özel Hukuku Cilt III – Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi, 2024.
- Gençcan, Ömer Uğur. *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, Yetkin Yayınları, 2013.
- Grüneberg, Christian. *Kommentar zum BGB mit Nebengesetzen*, 2023 (Grüneberg/Yazar şeklinde kısaltmıştır).
- Hatemi, Hüseyin. *Aile Hukuku*, On İki Levha Yayıncılık, 2021.
- Jacoby, Florian ve Michael von Hinden. *Studienkommentar BGB*, C.H. Beck Verlag, 2015.
- Kocabaş, Gediz. “Evlilik Sonrası Dayanışma İlkesi ve Bu İlkenin Sınırı Olarak Clean Break İlkesi Doğrultusunda Yoksulluk Nafakasını Belirleyici Ölçütler,” *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19 no.1, (2013): 357-91.
- Kulaklı, Emrah. “Ziyet Eşyasına İlişkin Sorunların Yargıtay Kararları Işığında Değerlendirilmesi,” *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 25 no.1, (2019): 262-76.
- McAlinn, Gerald Paul, Dan Rosen ve Jon P. Stern. *An Introduction to American Law*, Carolina Academic Press, 2005.
- Miles, Joanna ve Emma Hitchings, “Financial Remedy Outcomes on Divorce in England & Wales: Not a Meal Ticket for Life,” *Australian Journal of Family Law*, 31 no.2, (2018): 43-80.
- Mostyn, Sir Nicholas. “Spousal Maintenance: Where Did It Come From, Where Is It Now, and Where Is It Going?,” iç. *Family Matters: Essays in Honour of John Eekelaar*, editor Jens Scherpe ve Stephen Gilmore, Intersentia, 2022, 517-534.
- Oktay Özdemir, Saibe. “Türk Hukuku’nda Boşanma Sisteminde Revizyon İhtiyacı,” *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 35 no.1, (2015): 29-46.
- Schwenzer, Ingeborg ve Roland Fankhauser. *FamKommentar Scheidung Band I: ZGB*, Schulthess Juristische Medien, 2017.
- Şahin, Mustafa. “Türk – İsviçre Medeni Kanunlarına Göre Evlilik Sonrası Katkının (Yoksulluk Nafakasının) Şartları (TMK M. 175 – ZGB M. 125),” *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21 no.3 (2017): 75-108.
- Tekinay, S. Sulhi. *Türk Aile Hukuku*, Filiz Yayınevi, 1990.
- Uzun Kazmacı, Özge. “Nafaka,” iç. *Aile Hukuku*, editör Şebnem Akipek Öcal ve Hayrunnisa Özdemir, Seçkin Yayınları, 2024.
- Yağcı, Kürşad. “Yoksulluk Nafakasında “Süresizlik” Sorunu,” *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 76, no.1, (2018): 323-58.
- Yılmaz, Ejder. *Hukuk Sözlüğü*, Yetkin Yayınları, 2011.

Dijital Kaynaklar (Erişim Tarihi: 10.09.2025):

- <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2024-54194#:~:text=Bin%20n%C3%BCfus%20ba%C5%9F%C4%B1na%20d%C3%BC%C5%9Fen%20evlenme,binde%206%2C65%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti.&text=Bo%C5%9Fanan%20%C3%A7iftlerin%20say%C4%B1s%C4%B1%202023%20y%C4%B1l%C4%B1nda,binde%202%2C19%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti> (TÜİK Boşanma-Evlilik-Velayet İstatistik Sayfası).
- <https://www.aile.gov.tr/haberler/bakanimiz-goktas-ailenin-korunmasi-ve-guclenmesi-vizyon-belgesi-ve-eylem-planini-15-mayista-aciklayacagiz/> (Ailenin korunması amaçlı reform paketi açıklaması).
- <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/> (Alman Medeni Kanunu tam metin).
- <https://lawnotes.co/stridhan/> (Hindistan Aile Hukuku'nda Stridhan Kavramıyla Alakalı Bilgilendirme Sayfası).
- https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/24/233_245_233/de (İsviçre Medeni Kanunu tam metin).